

ISSN 1311-3321

РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ „Ангел Кънчев“
UNIVERSITY OF RUSE „Angel Kanchev“

Факултет „Природни науки и образование“
Faculty of Natural Science and Education

СБОРНИК ДОКЛАДИ
на
СТУДЕНТСКА НАУЧНА СЕСИЯ – СНС’11

СБОРНИК ДОКЛАДОВ
СТУДЕНЧЕСКОЙ НАУЧНОЙ СЕСИИ – СНС’11

PROCEEDINGS
of
the SCIENTIFIC STUDENT SESSION – SSS’11

Русе
Ruse
2011

Сборникът включва докладите, изнесени на студентската научна сесия **СНС'11**, организирана и проведена във факултет „Природни науки и образование” на Русенския университет “Ангел Кънчев”.

Докладите са отпечатани във вида, предоставен от авторите им.

Доклады опубликованы в виде, предоставленном их авторами.

The papers have been printed as presented by the authors.

ISSN 1311-3321

Copyright ©

- ♦ **СТУДЕНТСКАТА НАУЧНА СЕСИЯ** се организира от **АКАДЕМИЧНОТО РЪКОВОДСТВО** и **СТУДЕНТСКИЯ СЪВЕТ** на **РУСЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ (РУ)** с цел да се предостави възможност на студенти и докторанти да популяризират основните резултати от своята учебно-изследователска работа и да обменят опит.
- ♦ **ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ:**
 - **Съпредседатели:**
проф. д.т.н. Христо Белоев – РЕКТОР на РУ
Александър Стойчев – ПРЕДСЕДАТЕЛ на СС
 - **Научни секретари:**
доц. д-р Ангел Смикаров – Заместник-ректор на РУ
ASmrikarov@uni-ruse.bg
Мирослав Петков – Заместник-председател на СС
mirko_b88@abv.bg
 - **Членове:**
 - Факултет „Аграрно индустриален”**
доц. д-р Чавдар Везилов
vezirov@uni-ruse.bg
Цветелина Василева
cvete@abv.bg
 - Факултет „Машинно технологичен”**
доц. д-р Стоян Стоянов
sgstoyanov@uni-ruse.bg
Виктория Карачорова
Vickie_best@abv.bg
 - Факултет „Електротехника, електроника, автоматика”**
доц. д-р Русин Цонев
rtzonev@uni-ruse.bg
Филип Трифонов
filman@abv.bg
 - Факултет „Транспортен”**
доц. д-р Валентин Иванов
vdivanov@uni-ruse.bg
Павел Павлов
pawel_pavlov@abv.bg

Факултет “Бизнес и мениджмънт”

доц. д-р Юлиана Попова
jpporova@uni-ruse.bg
Виктория Ангелова
viktoriya.angelova88@gmail.com

Факултет „Юридически”

гл.ас. Боряна Милкова
b.milkova@mail.bg
Миглена Маринова
megs90@abv.bg

Факултет „Природни науки и образование”

доц. д-р Петър Сигалов
sigalov@ami.uni-ruse.bg
Благовест Николов
blago_nikolov_86@abv.bg

Факултет „Обществено здраве”

гл.ас. д-р Стефан Янев
jane6_bg@yahoo.com
Александър Атанасов
raceface@abv.bg

Филиал Разград

гл.ас. д-р Цветан Димитров
tz_dimitrow@abv.bg
Деница Бонева
deni4ka_boneva@abv.bg

Филиал Силистра

гл.ас. Галина Лечева
lina_acad.bg@abv.bg
Александър Господинов
lordsweet@mail.bg

СЕКЦИЯ
„Математика и информатика”

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

1.	<i>Vieta-Jumping</i>	7
	автор: Николай Димитров	
2.	<i>Приложение на системата Mathematica в задачи от диференциалната геометрия</i>	11
	автори: Мая Николова, Росица Минчева научен ръководител: доц. д-р Юлия Чапарова	
3.	<i>Динамични интернет-решения с помощта на Java Server Pages</i>	17
	автор: Вилиана Йорданова научен ръководител: доц. д-р Петър Сигалов	

СЕКЦИЯ
„Хуманитаристика”

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

1.	<i>Приказките- измислица или реалност</i>	23
	автор: Ивета Иванова научен ръководител: доц. д-р Е. Недкова	
2.	<i>Безсмислието на битието в „Процесът” на Кафка</i>	27
	автор: Маргаритка Иванова научен ръководител: гл.ас. Никола Бенин	
3.	<i>Иван Адженов като революционер и просветител</i>	30
	автор: Виктория Друмева научен ръководител: гл. ас. Никола Бенин	
4.	<i>Бракът и положението на жената във викторианска Англия като предпоставка за трагизма в романа „Невзрачният Джуд” на Томас Харди</i>	35
	автор: Спиридон Калошев научни ръководители: проф. дфн. Весела Кацарова доц. д-р. Димитрина Цонева	

СЕКЦИЯ
„Педагогика, психология и история”

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

1. **Проблемът за активното стареене в герагогиката.....** 40
автор: Зорница Светославова Казасова
научен ръководител: доц. Петър Петров
2. **Съвременни форми на изобразителното изкуство – пърформанс и хепънинг в урока по изобразително изкуство.....** 46
автор: Петя Кирилова
научен ръководител: доц. д-р Виолета Ванева
3. **Състояние и тенденции в подготовката на студентите по специалността „Социална педагогика”** 50
автор: Габриела Петкова
научен ръководител: доц. Петър Петров
4. **Значение на семейното възпитание и стилът на живот за формирането на умения и навици за здравословен начин на живот на съвременното дете.....** 54
автор: Петър Цанков
научен ръководител: гл.ас. д-р Д. Стоянова
5. **Ще бъде ли БНБ спасител от последна инстанция или екзекутор на „Гирдап”?** 58
автор: Магбале Папазова
6. **Осигуряване за трудова злополука и професионална болест в периода между двете световни войни (1919 г. – 1939 г.)** 63
автор: Веселка Радева
научен ръководител: доц. Любомир Златев

Vieta-Jumping

автор: Николай Димитров

Abstract: The Vieta-Jumping method is a standard procedure for solving some types of number theoretic problems. This method has been used extensively in mathematical competitions. The purpose of this paper is to analyze this method and to present some of its applications.

Key words: Vieta-Jumping method, IMO.

ВЪВЕДЕНИЕ

Методът Vieta-Jumping [2] може да бъде много полезен в задачи за делимост, когато трябва да се докаже, че частното на два израза изпълнява дадени свойства. Идеята на този метод се състои в следното: допускаме, че съществува решение, за което не е изпълнено исканото условие и от всички такива избираме минималното. Разглеждаме дадената релация като квадратно уравнение относно една от променливите. Използвайки формулите на Виет контруираме ново решение на това уравнение. След това показваме, че това ново решение е по-малко от първото, но тъй като то беше избрано като минимално, достигахме до противоречие.

ИЗЛОЖЕНИЕ

За да илюстрираме как точно работи този метод ще решим няколко класически задачи от различни международни олимпиади по математика.

Първата задача, която ще разгледаме е дадена на Международната олимпиада по математика през 1988г. В [1] Arthur Engel пише за трудността на тази задача: "Никой от шестимата членове на австралийския комитет не можа да я реши и тъй като задачата е от теория на числата, беше дадена на четирима от най-известните австралийски математици, работещи в тази област. Помолени са да работят по нея шест часа. Никой от тях не успява да я реши. След дълги дискусии журито на 29-тата Международна олимпиада по математика я дава като последен проблем на състезанието. Единадесет от състезателите я решават." Ето и самата задача.

Задача 1. (МОМ 1988, Задача 6). Нека a и b са естествени числа, за които $ab+1$ дели a^2+b^2 . Да се докаже, че $\frac{a^2+b^2}{ab+1}$ е точен квадрат.

Доказателство:

Разглеждаме $S = \left\{ (a,b) \mid a,b \in \mathbb{N} \text{ и } \frac{a^2+b^2}{ab+1} = k \right\}$. Важно е да отбележим, че

двойките от S са симетрични, т.е. $(a,b) \in S$, тогава и само тогава, когато и $(b,a) \in S$. Ако $a=b$, тогава получаваме, че $2a^2$ се дели на a^2+1 . Последното може да бъде изпълнено само когато $a=b=1$, но тогава имаме, че $k=1$, т.е. k е точен квадрат.

Нека сега $a \neq b$ и $\frac{a^2+b^2}{ab+1} = k$, където k е естествено число, но не е точен квадрат и

нека $(A,B) \in S$ е минимизатор на $a+b$ за всички двойки $(a,b) \in S$. Ако има няколко такива двойки, просто произволно избираме една от тях. Без ограничение на общността можем да считаме, че $A \geq B > 0$. Разглеждаме уравнението $\frac{x^2+B^2}{xB+1} = k$,

което е еквивалентно на $x^2 - kBx + B^2 - k = 0$. Последното е квадратно относно x . За него знаем, че $x_1 = A$ е единият от корените му. От формулите на Виет, за другия

корен имаме: $x_2 = kB - A = \frac{B^2 - k}{A}$. Първото равенство ни дава, че x_2 е естествено число, а второто ни дава, че $x_2 \neq 0$, защото в противен случай ще имаме, че $k = B^2$, т.е. k е точен квадрат, което е противоречие с нашето допускане. Също така имаме, че x_2 не може да бъде отрицателно, защото тогава ще е в сила, че $x_2^2 - kBx_2 + B^2 - k \geq x_2^2 - k + B^2 - k > 0$, което ни води до противоречие. Така получихме, че $x_2 \geq 0$ и $(x_2, B) \in S$. Тъй като имаме, че $A \geq B$, то следва, че $x_2 = \frac{B^2 - k}{A} < A$, откъдето получаваме, че $x_2 + B < A + B$, което ни води до противоречие, тъй като двойката (A, B) беше избрана да е минимизатор на $a + b$.

Следствие 1. Ако a, b, c са естествени числа, за които $0 < a^2 + b^2 - abc \leq c$, то тогава $a^2 + b^2 - abc$ е точен квадрат.

Доказателство:

Допускаме, че съществуват a, b, c , които удовлетворяват неравенството по-горе и за които $k = a^2 + b^2 - abc$ не е точен квадрат.

Ако $k = c$, то получаваме, че $k = c = \frac{a^2 + b^2}{ab + 1}$ и от горната задача имаме, че k е точен квадрат. Нека сега $k < c$. Фиксираме k и c и разглеждаме $S = \{(a, b) \mid a, b \in \mathbb{N} \text{ и } a^2 + b^2 - abc = k\}$. Нека $(A, B) \in S$ е минимизатор на $a + b$ за всички двойки $(a, b) \in S$. Без ограничение на общността можем да считаме, че $A \geq B > 0$. Разглеждаме уравнението $x^2 - Bcx + B^2 - k = 0$. То е квадратно относно x . За него имаме, че $x_1 = A$ е единият от корените му. От формулите на Виет за другия корен получаваме, че $x_2 = Bc - A = \frac{B^2 - k}{A}$. Сега за този корен имаме три случая. Ако $x_2 = 0$, то тогава получаваме, че $bc = a$ и замествайки в условието достигахме до $k = b^2$, т.е. k е точен квадрат, което е противоречие с допускането по-горе. Ако $x_2 < 0$, тогава имаме, че $k = x_2^2 + B^2 - x_2Bc \geq x_2^2 + B^2 + Bc > c$, което не е възможно, тъй като $k < c$. Остана единствената възможност $x_2 > 0$, т.е. $(x_2, B) \in S$. Тъй като имаме, че $A \geq B$, то следва, че $x_2 = \frac{B^2 - k}{A} < A$, откъдето получаваме, че $x_2 + B < A + B$, което ни води до противоречие, тъй като двойката (A, B) беше избрана да е минимизатор на $a + b$.

Следствие 2. Ако a, b, n са естествени числа и $n \geq 2$, за които $(ab)^{n-1} + 1$ дели $a^n + b^n$. Да се докаже, че $\frac{a^n + b^n}{(ab)^{n-1} + 1}$ е точна n -та степен.

Доказателство:

Ако $a = b$, лесно се вижда, че $a = b = k = 1$, т.е. условието е изпълнено. Нека сега $a \neq b$ и $n > 2$. (вече доказахме в задача 1, че при $n = 2$ условието е изпълнено). Без ограничение на общността можем да изберем $a < b$ и нека $k = \frac{a^n + b^n}{(ab)^{n-1} + 1}$. Тогава получаваме, че $a^n - k = (ka^{n-1} - b)b^{n-1}$. Ако $k = a^n$, то задачата е доказана. Нека

разглеждаме първо ако $k > a^n$. Тогава последователно получаваме следните неравенства $k > k - a^n = b^{n-1}(b - ka^{n-1}) \geq b^{n-1}$. Така достигаме до $b > ka^{n-1} \geq k > b^{n-1}$, което явно не е невъзможно. При втория случай имаме, че $k < a^n$. Тогава $ka^{n-1} - b = \frac{a^n - k}{b^{n-1}} < a$, откъдето следва, че $ka^{n-1} < a + b$. От последното неравенство получаваме, че $(k-1)a^{n-1} < a + b - a^{n-1} \leq b$. Тъй като $k > 1$ в сила е, че $a^{n-1} \leq (k-1)a^{n-1} < b$, откъдето последователно получаваме, че $a^n - k = (ka^{n-1} - b)b^{n-1} \geq b^{n-1} > (a^{n-1})^{n-1} \geq a^n$, тъй като $n > 2$. Така отново достигаме до противоречие.

Задача 2. Нека x и y са естествени числа, за които е изпълнено, че xy дели $x^2 + y^2 + 1$. Да се докаже, че $\frac{x^2 + y^2 + 1}{xy} = 3$.

Доказателство:

Нека $k = \frac{x^2 + y^2 + 1}{xy}$. Фиксираме k и разглеждаме всички двойки естествени числа (x, y) , които удовлетворяват предното равенство. От всички тези двойки (x, y) избираме (X, Y) , която да е минимизатор на $x + y$. Ще докажем, че $X = Y$. Допускаме противното и избираме $X > Y$. Сега разглеждаме уравнението $\frac{t^2 + Y^2 + 1}{tY} = k$, което е еквивалентно на $t^2 - kYt + Y^2 + 1 = 0$. Последното уравнение е квадратно относно t . За него знаем, че $t_1 = X$ е един от корените на това уравнение. Чрез формулите на Виет определяме другия корен. За него получаваме, че $t_2 = kY - X = \frac{Y^2 + 1}{X}$. Последното ни дава, че t_2 е естествено число. От това, че $X > Y \geq 1$, следва, че $t_2 = \frac{Y^2 + 1}{X} < X$, което е противоречие с избора за минималност на $X + Y$.

Задача 3 (МОМ 2007, задача 5). Нека a и b са естествени числа. Докажете, че ако $4ab - 1$ дели $(4a^2 - 1)^2$, то тогава $a = b$.

Доказателство:

От условието, че $4ab - 1 \mid (4a^2 - 1)^2$ следва, че $4ab - 1$ дели $b^2(4a^2 - 1)^2 - (4ab - 1)(4a^3b - 2ab + a^2) = a^2 - 2ab + b^2 = (a - b)^2$. Нека сега съществуват такива естествени числа a и b , за които е изпълнено, че $4ab - 1$ дели $(a - b)^2$. Нека $k = \frac{(a - b)^2}{4ab - 1} > 0$. Фиксираме k и нека $S = \left\{ (a, b) \mid a, b \in \mathbb{N} \text{ и } \frac{(a - b)^2}{4ab - 1} = k \right\}$. Нека сега $(A, B) \in S$, е минимизатор на $a + b$ за всички двойки $(a, b) \in S$. Без ограничение на общността можем да считаме, че $A > B$. Разглеждаме уравнението $\frac{(x - B)^2}{4xB - 1} = k$, което е еквивалентно на $x^2 - (2B + 4kB)x + B^2 + k = 0$. Последното е квадратно относно x . За него имаме, че $x_1 = A$ е един от корените му. От формулите на Виет за другия

получаваме, че $x_2 = 2B + 4kB - A = \frac{B^2 + k}{A}$. От последните равенства следва, че x_2 е естествено, откъдето имаме, че $(x_2, B) \in S$. От това, че $A + B$ е минимизатор следва, че $x_2 \geq A$, но $x_2 = \frac{B^2 + k}{A}$, т.е. получаваме, че $\frac{B^2 + k}{A} \geq A$. Следователно $k \geq A^2 - B^2$. Така достигахме до $\frac{(A-B)^2}{4AB-1} = k \geq A^2 - B^2$, което е равносилно на $A - B \geq (A+B)(4AB-1)$. Последното равенство очевидно няма как да бъде изпълнено, т.е. получаваме противоречие.

Следните задачи, давани на MOM, също могат да бъдат решени с помощта на метода Vieta-Jumping.

Задача 1. Намерете всички двойки естествени числа (a, b) , за които е в сила, че $a/b^2 + 1$ и $b/a^2 + 1$.

Задача 2. (Румъния, 2005). Да се намерят всички четворки естествени числа (a, b, m, n) , за които е в сила, че $a^m b^n = (a+b)^2 + 1$.

Задача 3. (Ирландия, 2005). Нека m и n са естествени числа, за които $m^2 - n^2 - 1$ дели $n^2 - 1$. Да се докаже, че $m^2 - n^2 + 1$ е точен квадрат.

Задача 4. (MOM, 1981). Намерете всички двойки естествени числа (a, b) , за които $1 \leq a, b \leq 1000$ и $(a^2 - ab - b^2)^2 = 1$.

Авторът изказва своята благодарност на гл.ас. Михаил Кирилов за полезните му идеи и препоръки.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Arthur Engel, Problem-Solving Strategies, Springer, 1999.
- [2] Yimin Ge, The Method of **Vieta-Jumping**, Vienna, Austria, 2007.

За контакти:

Николай Димитров, Русенски университет "Ангел Кънчев", Специалност "Информатика и информационни технологии", e-mail: acm189@abv.bg

Приложение на система Mathematica в задачи от диференциалната геометрия

автори: Мая Николова, Росица Минчева
научен ръководител: доц. д-р Юлия Чапарова

Some examples of Differential Geometry illustrated by Mathematica: The idea of the article is to illustrate usage of the Computer Algebra System Mathematica in examples of Differential Geometry concerning parameterized curves and the tangent vector field, curves on surfaces and the Frenet frame, the tangent planes.

Key words: parameterized curve, surface, tangent vector field, tangent plane, Frenet frame

ВЪВЕДЕНИЕ

Системата за компютърна алгебра Mathematica притежава големи възможности за извършване на символни и числени пресмятания, а така и за създаване на двумерни и тримерни графики. С нейна помощ ще представим тук някои понятия от геометрията на кривите и повърхнините, като допирателно векторно поле към равнинна крива, повърхнина и допирателна равнина, крива върху повърхнина, придружаващ триедър на Френе.

КРИВА В РАВНИНАТА. ДОПИРАТЕЛНО ВЕКТОРНО ПОЛЕ

Нека гладката крива c в равнината е зададена параметрично с уравнението $\mathbf{x} = \mathbf{x}(t)$. Тогава допирателният вектор $\tau(t)$ се дефинира чрез равенството

$$\tau(t) = \lim_{h \rightarrow 0} \frac{\mathbf{x}(t+h) - \mathbf{x}(t)}{h},$$

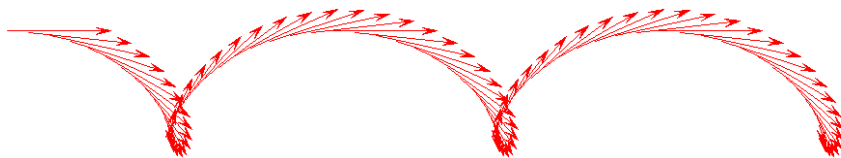
(вж. [1], [2]). В тази точка ще демонстрираме допирателното векторно поле на някои криви.

Пример 1. Визуализирайте допирателното векторно поле към циклоидата $\mathbf{x}(t) = (a(t - \sin t), a(1 - \cos t))$, $a > 0$.

Циклоидата представлява траекторията на фиксирана точка от дадена окръжност при търкаляне (без триене) по абсцисната ос, [2]. За представяне на допирателното ѝ векторно поле, използваме следната програма на Mathematica:

```
<<Graphics`Arrow`
Clear[a, t];
a = 5;
x[t_] = {a (t - Sin[t]), a (1 - Cos[t])};
τ[t_] = Simplify[D x[t]];
Show[Graphics[Table[{Hue[0], Arrow[x[t], x[t] + τ[t]]}, {t, - Pi/2, 4Pi, Pi/25}]],
AspectRatio -> Automatic]
```

Функцията Arrow от библиотеката Graphics, изчертава вектор по зададено начало и край. Кривата е дефинирана с векторната функция $\mathbf{x}[t]$. Допирателният ѝ вектор $\tau[t]$ е намерен като първата производна на функцията спрямо параметъра t . Той е приложен в точките на кривата. Така неговите координанти са $\{ \mathbf{x}[t], \mathbf{x}[t] + \tau[t] \}$. За представяне на допирателните вектори в множество точки от кривата, организираме цикъл по параметъра t , използвайки функцията Table. Като последна стъпка използваме функциите Graphics и Show съответно за изчертаване и визуализиране на допирателните вектори на циклоидата.

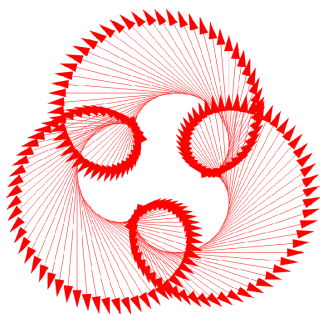

Фиг. 1 Допирателно векторно поле към циклоида

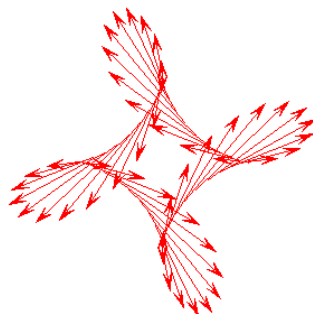
С подобни програми на Mathematica са получени графиките и в следващите примери.

Пример 2. Визуализирайте допирателното векторно поле към епициклоида $x(t) = (4 \cos t - \cos 4t, 4 \sin t - \sin 4t)$.

Епициклоида представлява равнинна крива от четвърта степен, получена от движението на фиксирана точка от окръжност, наречена *епицикъл*, която се търкаля по външната страна на друга окръжност, наречена *направляваща*, с радиус равен или по-голям от радиуса на епицикъла, [3]. В конкретната задача графиката представя епициклоида получена, при търкалянето на окръжност по друга окръжност с три пъти по-голям радиус.

Фиг.2 Допирателно векторно поле към епициклоида

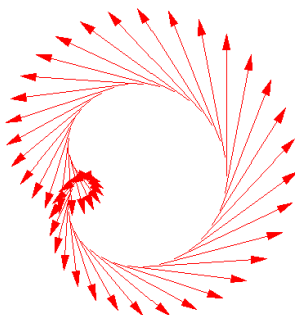
Фиг.3 Допирателно векторно поле към астроида

Пример 3. Визуализирайте допирателното векторно поле към астроида $x(t) = (a \cos^3 t, a \sin^3 t)$.

Хипоциклоида е равнинна крива, получена от движението на фиксирана точка от окръжност, която се търкаля по вътрешната страна на друга окръжност, наречена *направляваща*, с радиус по-голям от радиуса на първата, [3]. В конкретната задача графиката представя хипоциклоида, получена, при търкалянето на окръжност по друга окръжност с четири пъти по-голям радиус. Хипоциклоида с четири рогови точки е известна като астроида.

Пример 4. Визуализирайте допирателното векторно поле към кардиоидата $x(t) = (2 \cos t - \cos 2t, 2 \sin t - \sin 2t)$.

Кардиоидата се явява частен случай на епициклоида, тогава когато търкаляме окръжност по друга окръжност със същия радиус, [3].

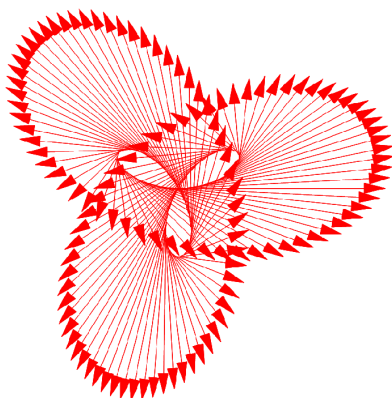

Фиг. 4 Допирателно векторно поле към кардиоида

Нека сега кривата c е зададена в полярни координати с уравнението $\rho = \rho(\theta)$. Една параметризация на c може да се получи като се използва връзката между декартовите и полярни координати $x = \rho \cos \theta$, $y = \rho \sin \theta$. По този начин за точките на кривата имаме $x = \rho(\theta) \cos \theta$, $y = \rho(\theta) \sin \theta$.

Пример 5. Визуализирайте допирателното векторно поле към трилистната роза $\rho = a \sin 3\theta$.

Розата получаваме при въртене на крива, вертикално увиснала между две фиксирани точки, по посока обратна на часовниковата стрелка на 30° или $\pi/6$ радиана, [4]. По-общо, розата с уравнение $\rho = a \sin k\theta$ има k листа, където k е нечетно число.

Фиг. 5 Допирателно векторно поле към трилистната роза

Горното изображение представя допирателните вектори към трилистната роза. Векторите са построени в точки от графиката за ъгъл t , изменящ се със стъпка $\pi/125$.

Да отбележим, че ако вземем множеството точки от върховете на тангентните вектори, получаваме нова крива с уравнение $\mathbf{x} = \mathbf{x}(t) + \tau(t)$, на която също могат да се начертаят допирателните вектори.

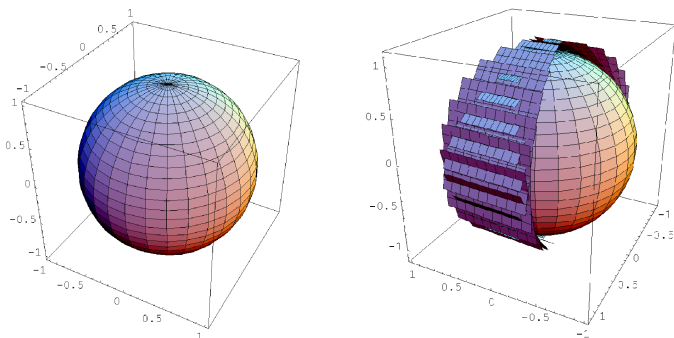
ПОВЪРХНИНИ И ДОПИРАТЕЛНИ РАВНИНИ

Нека в пространството е дадена гладката повърхнина $S: x = x(u, v)$, $(u, v) \in D \subset \mathbf{R}^2$, т.е. $x \in C^1$ и $\frac{\partial x}{\partial u} \times \frac{\partial x}{\partial v} \neq 0$, $(x, y) \in D$. Кривите върху повърхнината, които съответстват на правите $u = \text{const}$ и $v = \text{const}$, се наричат параметрични криви. Техните допирателни вектори са $x_u = \frac{\partial x}{\partial u}$, $x_v = \frac{\partial x}{\partial v}$ съответно. Да фиксираме точка $x_0 = x(u_0, v_0)$ от повърхнината. Допирателната равнина β към S в x_0 има уравнение $\beta: y = x_0 + \lambda x_u + \mu x_v$, (вж. [1], [2]), която ще демонстрираме в следващите два примера.

Пример 6. Начертайте допирателните равнини към единичната сфера $S: x(u, v) = (\cos u \sin v, \sin u \sin v, \cos v)$ при $u = 1.5$.

Използваме следната програма на Mathematica:

```
x[u_, v_] = { Cos[u] Sin[v], Sin[u] Sin[v], Cos[v] };
g[1] = ParametricPlot3D[ x[u, v], { u, 0, 2 Pi}, {v, 0, Pi} , ]
g[2] = Table[ParametricPlot3D[ x[u, v] + λ ∂u x[u, v] + μ ∂v x[u, v] /. {u -> t},
{λ, - 0.55, 0.45}], {μ, - 0.45, 0.45}, PlotPoints -> 10, DisplayFunction -> Identity],
{t, 0, 2 Pi, Pi/14}]
Show[ g[1], g[2], ViewPoint -> {-1, 2, 1}, DisplayFunction -> $DisplayFunction ]
```

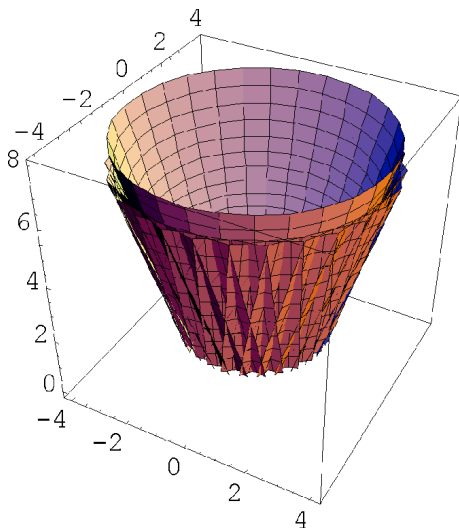

Фиг. 6 Единичната сфера и допирателни равнини към нея

Сферата е дефинирана чрез векторната функция $\mathbf{x}[\mathbf{u}, \mathbf{v}]$. С променливата u е зададен ъгълът между положителната посока на оста Ox и радиус-вектора на ортогоналната проекция на точка от повърхнината в равнината Oxy . С v е означен ъгълът между положителната посока на оста Oz и радиус-вектора на самата точка от повърхнината. Допирателните равнини са построени в точките на повърхнината за u с фиксирана стойност 1.5 и $v=t$, изменящ се в граници от 0 до 2π със стъпка $\pi/14$. За представяне на равнините използваме уравнението на допирателната равнина β . Параметрите λ и μ вземаме в съответните интервали $[-0.55; 0.45]$. С функцията `Show` показваме сферата заедно с допирателните равнини в обща координатна система.

Пример 7. Начертайте допирателните равнини към параболоида $x(u, v) = (2u \cos v, 2u \sin v, 2u^2)$ при $u = 1.5$.

С подобна програма можем да получим следната графика.

Фиг. 7 Параболоида и допирателните равнини при $u = 1.5$

КРИВА ВЪРХУ ПОВЪРХНИНА. ПРИДРУЖАВАЩ ТРИЕДЪР НА ФРЕНЕ.

Нека s е двукратно гладка пространствена крива, зададена параметрично с уравнението $r = r(t)$, $t \in I$ и нека $r'(t) \times r''(t) \neq 0$, $t \in I$. Придружаващ триедър на Френе във фиксирана точка $r(t_0)$ на кривата е ортонормирана координатна система с начало $r(t_0)$ и образуващи вектори единичният допирателен вектор $\tau(t)$, бинормалният вектор $b(t)$ и единичният нормален вектор $n(t)$, където

$$\tau(t) = \frac{r'(t)}{|r'(t)|}, \quad b(t) = \frac{r'(t) \times r''(t)}{|r'(t) \times r''(t)|}, \quad n(t) = b(t) \times \tau(t),$$

(вж. [1], [2]). Координатната равнина, дефинирана чрез $n(t)$ и $b(t)$, се нарича нормална равнина. В следващите примери ще демонстрираме туба около кривата s , т.е. повърхнина, която е обединение на окръжности с даден радиус и центрове – точки от кривата, разположени в съответните нормални равнини.

Пример 8. Начертайте туба около кривата $\left(\cos t, \sin t, \frac{1}{2} \sin 2t \right)$, лежаща върху повърхнината $x(u, v) = uv$.

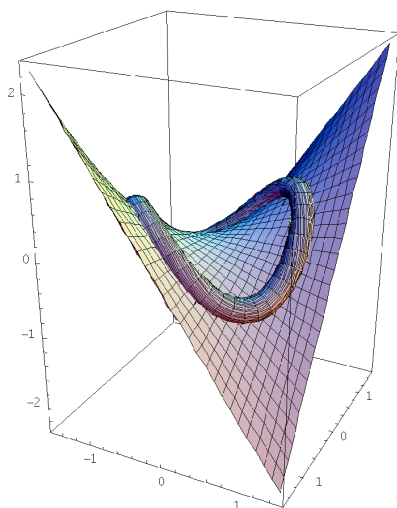
Използваме програмата на Mathematica:

```
r[t_] = { Sin[t], Cos[t], (1/2) Sin[2t] };
τ[t_] = Simplify[ r'[t] / Sqrt[ r'[t] . r'[t] ]];
b[t_] = Simplify[( r'[t] × r''[t] ) / Sqrt[ ( r'[t] × r''[t] ) . ( r'[t] × r''[t] ) ]];
n[t_] = Simplify[ b[t] × τ[t] ];
G1 = ParametricPlot3D[ {u, v, u v}, {u, -1.5, 1.5}, {v, -1.5, 1.5},
```

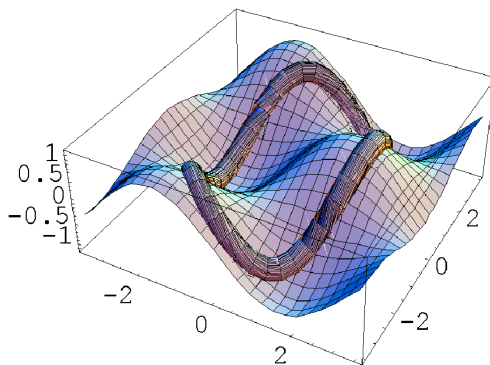
```

DisplayFunction -> Identity]
G2 = ParametricPlot3D[ r[t] + 0.15*(b[t] Cos[s] + n[t] Sin[s]), {s, 0, 7}, {t, 0, 7},
  PlotPoints -> 50, DisplayFunction -> Identity]
Show[ G1, G2, DisplayFunction -> $DisplayFunction ]

```


Фиг. 8

Фиг. 9

Пример 9. Начертайте туба около крива върху повърхнината $x(u, v) = \sin u \cos v$.

С подобна програма на горната можем да получим графиката на Фиг. 9.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Г. Станилов, Диференциална геометрия, Наука и изкуство, София, 1988.
- [2] www.math.uga.edu/~shifrin/ShifrinDiffGeo.pdf
- [3] <http://www.math10.com/bg/geometry/analitichna-geometria/geometry4/specialni-kriviot-analitichnata-geometria.html>

За контакти:

Доц. д-р Юлия Чапарова, Катедра “Математичен анализ”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082-888 226, е-mail: jchaparova@uni-ruse.bg

Мая Николова, спец. Математика и информатика, III курс, Русенски университет “Ангел Кънчев”, е-mail: prosto_mai4ka@abv.bg

Росица Минчева, спец. Математика и информатика, III курс, Русенски университет “Ангел Кънчев”, е-mail: rositaaa89@abv.bg

Динамични интернет-решения с помощта на Java Server Pages

автор: Вилиана Йорданова

научен ръководител: доц. д-р Петър Сигалов

Java Server Pages (JSP) is a Java technology that helps software developers serve dynamically generated web pages based on HTML, XML, or other document types. Released in 1999 as Sun's answer to ASP and PHP, JSP was designed to address the perception that the Java programming environment didn't provide developers with enough support for the Web.

Key words: Java Server Pages, HTML, PHP, JSP, Java Technology.

ВЪВЕДЕНИЕ

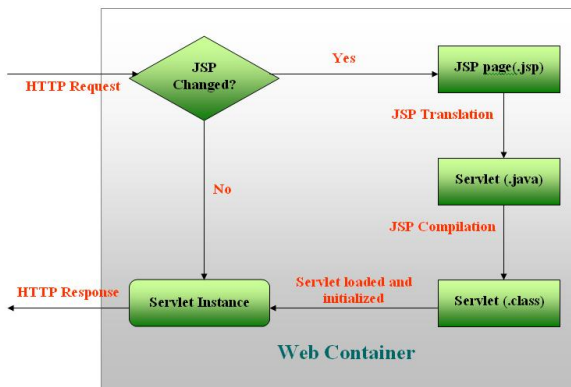
В епохата на IT глобализация гъвкавостта, бързината и използването на отворени стандарти са необходими фактори за пазарен успех и дългосрочно развитие. Java Enterprise Edition (Java™ EE) платформата за разработка на бизнес приложения става все по-отворена, гъвкава, достъпна и лесна за употреба.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Технологични решения с помощта на Java Server Pages (JSP).

Жизнен цикъл на JSP:

JSP никога не извежда съдържанието директно в браузъра. JSP разчита на първоначална обработка на процес от страна на сървъра, който превежда JSP първо в Servlet, а след това в клас – произведен от този Servlet. Тогава този клас се справя с всички искания, направени от потребителя. Жизненият цикъл на JSP е илюстриран по следния начин:

Жизненият цикъл на JSP може да бъде разделен на четири фази: транслиране, инициализиране, изпълнение и приключване.

- Транслиране – в транслационната фаза, механизмът на Java Server Pages (JSP-engine) проверява за JSP синтаксиса и транслира JSP страницата в страница превърната в клас, ако синтаксисът е правилен. Този клас всъщност е един стандартен Java Servlet. След това, JSP-engine компилира файла източник в клас-файл готов за употреба. Ако контейнерът получи искането, той проверява за промени на JSP страницата, тъй като е била последно транслирана. Ако няма промени в направеното, той просто зарежда Servlet-а, в противен случай извършва процес на проверка, транслира и съставя полученото отново. Тъй като процесът на съставяне отнема време, JSP-engine свежда до минимум

това време, за да се увеличи производителността на преработка на страницата. Има две места, на които е възможно да се намира JSP-engine: в WORK на сървъра Apache Tomcat или в директорията eclipse/workspace/.../work/Catalina/./apache/jsp.

- Инициализиране – след транслационната фаза, JSP-engine натоварва клас-файла да създаде копие на Servlet-a, за да се справят с обработката на първоначалното искане. JSP-engine ще извика метода `jspInit()`, за да се инициализира Servlet-a. Методът `jspInit` се генерира по време на транслационната фаза, която обикновено се използва за инициализиране на ниво приложени параметри и ресурси. Може също така да се замени този метод, с помощта на декларация.

```
<%!  
    public void jspInit(){  
        // put your custom code here  
    }  
>%
```

- Изпълнение – след инициализационната фаза, Web Container-a извиква метода `_jspService()`, за да обработят искането и връща отговор на клиента. Всяка заявка се обработва като отделна нишка. Нека отбележим, че всички скриптлети и изрази завършват в този метод. JSP директивите и декларацията се прилагат към цялата страница, така че са извън този метод.
- Приключване – във фаза на приключване, Web Container-a извиква метод `jspDestroy()`. Този метод се използва за почистване на паметта и ресурсите. `jspInit()` метода може да се замести с `jspDestroy()` метода, за да почисти всичко, като например освобождаване на ресурсите, натоварени в инициализационната фаза.

```
<%!  
    public void jspDestroy(){  
        // put your custom code here  
        // to clean up resources  
    }  
>%
```

Създаване на HTML разработка

Създаването на HTML разработка е възможно посредством използване както на специализирани програми, като например DreamWeaver, така и на обикновен текстов редактор като NotePad.

За постигане на целта е необходимо наличието на знания по html – правила за писане на html-код и необходими тагове.

По-долу е посочена част от html-код и неговия резултат от една уеб страница. В примера са използвани някои от основните тагове за създаване на сайт със съответните им атрибути необходими за по-добро стилизиране. Ето и някои от тях:

<!DOCTYPE> Дефинира типа на документа
<a> Дефинира хипервръзка
**** Дефинира удебелен шрифт

<u> Дефинира подчертан текст
<body> Дефинира тялото на документа
<head> Дефинира заглавната част на документа
<title> Дефинира заглавие на документа
<html> Дефинира HTML документ
**** Дефинира изображение
<table> Дефинира таблица
<td> Дефинира клетка в таблица
<tr> Дефинира ред в таблица

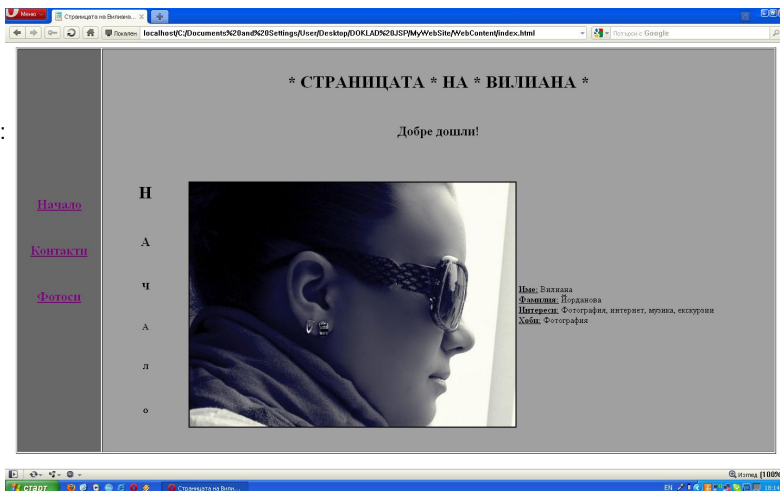
HTML код:

```

<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 4.01 Transitional//EN" "http://www.w3.org/TR/html4/loose.dtd">
<html>
<head>
<meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=windows-1251">
<title>Страницата на Вилиана Йорданова</title>
</head>
<body>
<table border=1 align="center" width="1400" height="750">
<tr>
<td width="150" bgcolor="#666666">
<h2 align="center"><b><a href=index.html >Начало</a></b></h2><br>
<h2 align="center"><b><a href=contacts.html>Контакти</a></b></h2><br>
<h2 align="center"><b><a href=fotos1.html>Фотоси</a></b></h2><br>
</td>
<td bgcolor=#A0A0A0>
<div align="center"><h1>* СТРАНИЦАТА * НА * ВИЛИАНА *</h1></div><br>
<div align="center"><h2><b>Добре дошли!</b></div><br>
<table>
<tr>
<td width="150">
<h1 align="center"><b>Н</b></h1><br>
<h2 align="center"><b>А</b></h2><br>
<h3 align="center"><b>Ч</b></h3><br>
<h4 align="center"><b>Л</b></h4><br>
<h5 align="center"><b>О</b></h5><br>
<h6 align="center"><b>О</b></h6><br>
</td>
<td>

<b><u>Име:</u></b> Вилиана <br>
<b><u>Фамилия:</u></b> Йорданова <br>
<b><u>Интереси:</u></b> Фотография, интернет, музика, екскурзии <br>
<b><u>Хоби:</u></b> Фотография
</td>
</tr>
</table>
</td>
</tr>
</table>
</body>
</html>
  
```

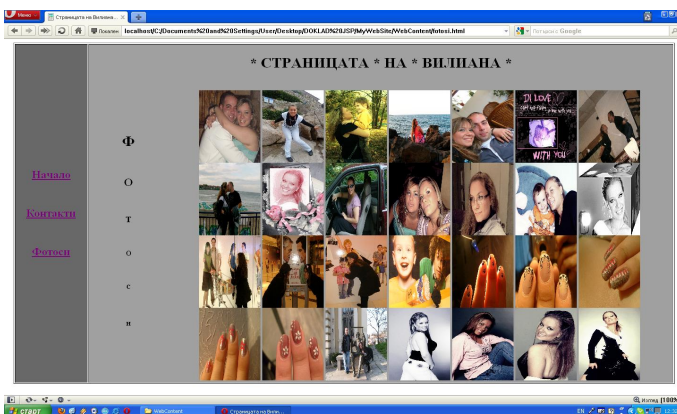
Резултат:

HTML код:

[illegible]

Резултат:

Създаване на JSP разработка

При тази разработка кодът на уеб страницата се записва в Java, тъй като в програмите за писане на HTML не съществува възможност за създаване на JSP файл.

По-долу се вижда, че за изпълнението на задачата са създадени два файла, единия от които е обикновен HTML файл, който е свързан към JSP файл (другият файл от изработването на задачата). Файлът JSP служи за разпознаване и изпълнение на подадена заявка от HTML файла, съответно дали е избран радио бутон със стойност „circle“ или радио бутон със стойност „square“. При натискане бутон „ОК“ изпълнението на задачата преминава към файла JSP и показва това изображение, което е заявено в HTML файла. JSP файла се различава от HTML файла по това, че в него се използват скриптлети (<% %>) , които служат за ограждане на Java код.

Код:

```
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 4.01 Transitional//EN" "http://www.w3.org/TR/html4/loose.dtd">
<html>
<head>
<meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=UTF-8">
<title>Insert title here</title>
</head>
<body>
<center>

<h2><b>Избери фигура</b></h2><br>
<table>
  <tr align="left">
    <td>
      <form method="Get" action="MyJSFFiguri.jsp">
        <input type="radio" name="figure" value="circle" /> Кръг <br />
        <input type="radio" name="figure" value="square" /> Квадрат <br />
        <input type="submit" value="OK" />
      </form>
    </td>
  </tr>
</table>

</center>

</body>
</html>
```

Избери фигура

Резултат:

- ☒ Кръг
☐ Квадрат

Код:

```
<%@ page language="java" contentType="text/html; charset=ISO-8859-1"
    pageEncoding="ISO-8859-1"%>
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 4.01 Transitional//EN" "http://www.w3.org/TR/html4/loose.dtd">
<html>
<head>
<meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=ISO-8859-1">
<title>Izbor na figuri</title>
</head>
<body>
<%
    out.print("Figurata izglejda taka:<br><br>");
    String ime=request.getParameter("figure");
    if (ime.equals("circle"))
        out.print("<img src='smile.jpg'>");
    else
        out.print("<img src='square.JPG'>");
%>
</body>
</html>
```

Резултат:

или

Figurata izglejda taka:

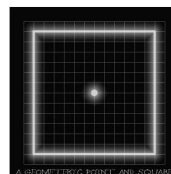

Избери фигура

- ☐ Кръг
☒ Квадрат

Figurata izglejda taka:

Извод

Когато една разработка е направена на базата на JSP, при наличие на множество клиенти, посещаващи сайта едновременно, то работата за всеки един от тях няма да се блокира, а само може малко да се забави.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предимства на платформата Java Enterprise

Независимо дали една компания се нуждае от корпоративен уеб сайт или изисква големи интернет приложения на Java™ EE платформа, то тази платформа е най-добрият избор, за да изгради тази компания свои потребителски заявления, за да реализира всичките си бизнес идеи. С Java™ EE се постига бърз интернет за развитие и внедряване, за преносимост и скалируемост. Java™ EE приложенията могат да бъдат изпълнени между различните платформи и са функционални в устройствата. Java™ EE приложенията могат да обслужват хиляди потребители едновременно.

Java™ EE приложението успява, защото стабилния стандарт Java помага на разработчиците да създават приложения с нива на компонентен подход. Съществуващите системи за управление на бази данни и наследените приложения могат да бъдат поставени под един покрив, така че критичните изисквания, на което и да е предприятие да могат да бъдат изпълнени.

Java™ EE платформата (разработена от Sun Microsystems) е индустриален стандарт за разработка на софтуер и внедряване на преносими, стабилни, скалируеми и сигурни уеб-базирани приложения, които използват за програмиране Java език.

В Java™ EE платформата достоверността на езика за програмиране на Java подпомага, което позволява на разработчиците да пишат код само веднъж и изпълнението на приложението да се осъществява на всяка платформа. В момента повече от двама - трима от мениджърите в Мрежата за развитие използват Java Enterprise платформата, за да разработят и използват нейните приложения.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] http://www.sccs.swarthmore.edu/users/08/ajb/tmve/wiki100k/docs/JavaServer_Pages.html - ползване - април, 2011
- [2] <http://www.jsptutorial.net/understanding-jsp-life-cycle.aspx> - ползване - април, 2011
- [3] <http://www.tenaxtechnologies.com/java-enterprise-benefits.html> – ползвано – април, 2011

За контакти:

Вилиана Йорданова, Русенски университет „Ангел Кънчев“, Специалност „Информатика и информационни технологии“, e-mail: viliana_rs@abv.bg

Доц. д-р Петър Сигалов, Катедра “Информатика и информационни технологии”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082-888 754, e-mail: sigalov@ami.uni-ruse.bg

Рецензент: ас. маг. Методи Димитров

Приказките- измислица или реалност

автор: Ивета Иванова
научен ръководител: доц. д-р Е. Недкова

Storytelling-fiction or reality: *The purpose of this report is to present tales of particular corner - as a function of real life - a strange and mysterious, "a bridge passed through time and space - not imaginary and illusory a very real"*

Key Words: Storytelling, Fiction, Reality

Съществува ли висш извънземен разум? Дело на кого са пирамидите? Съществува ли живот след смъртта? Възможно ли е да съществуват реинкарнации (прераждания) на духа? Това са въпроси, които събуждат любопитството на много хора. Но дали това не са загадки, които вселената пази за себе си? Тези въпроси и други подобни на тях са фрагменти от тайна, от която човечеството от 21 век все повече и повече започва да се интересува. Много учени, академици, езотерици прекарват живота си в търсене на отговорите на подобни въпроси, подкрепят тезите си с научни доказателства, правят документални филми. Появяват се много нови науки, направления и учения, като например уфологията, която се занимава с разгадаването на феномена НЛО, парапсихологията - наука за свръхестествените явления и паранормалните възможности на духа - ясновидство, левитация, екстрасензорна перцепция, психотроника- интегрална наука на бъдещето и др. Тези, а и още много подобни науки и учения се занимават с разкриването на вечните тайни на човечеството. Но дали тези загадки не са били разкрити още векове преди нас от нашите предци или древни цивилизации като например майите, ацтеките, шумерите, египтяните?

Целта на този доклад е да представи приказките от особен ъгъл – като функция от реалния живот - странен и загадъчен, "мост прехвърлен през времето и пространството – не измислен и илюзорен, а съвсем реален".[1]

В книгата си "Фолклорът - забулената реалност" писателката Тони Маркс събира отговорите на много тайнствени въпроси, извличайки информация и подкрепяйки тезата си от необичайни източници - от така любимите за всички деца приказки. Авторката търси, открива и описва данни от дългата история на човечеството въз основа, на които по оригинален начин доказва тезата си, че приказките са възникнали на основата на реални исторически събития. Основната идея на книгата е, че народът, разказвач на истории, е захранвал фабулата на своите приказки с житейска реалност.

За исторически корени на фолклорните произведения се говори едва в края на 19 век, когато възниква школата на В. Милер. Той пръв започва да търси – кога, къде, защо и при какви конкретни обществени условия възниква приказката. Според него не трябва да се изпуска от поглед фактът, че преобладаващото фолклорно наследство на който и да е народ е много старо предание. А за приказката, която е част от фолклора, без съмнение можем да кажем, че в нея е закодирано знание, обхващащо всичко в научен и духовен план, което днес науката и духовните школи разглеждат като висше достижение на съвременната ни цивилизация.

Следователно приказното във фолклора не е просто литературна фантазия, а творческа интерпретация на сакрално знание, където фантастичното е средство, специфична форма за прикритие.

В книгата "Български сакрални вълшебни приказки" писателят Спас Мавров твърди, че вълшебната приказка носи в себе си идейно и сюжетно развитие, с вплетени в повествованието знания. От твърдението на автора може да се заключи, че приказката е един "научен инструмент" за духовно и социално развитие. Всичко

това потвърждава и писателката Тони Маркс. В книгата си тя разглежда основни мотиви, предмети и персонажи, които се срещат доста често в много от приказките – като например летящи килимчета и колесници, вълшебни огледала, змейове, хали и още много други.

“Мечтата за полет датира още от зората на цивилизацията” [2] Днес много учени правят открития, които доказват, че още в древността хората са били запознати с уреди, които преодоляват гравитацията. Така например в стар санскритски текст е намерена част, в която се обяснява как се строят летящи апарати. В древноиндийския епос “Махабхарата”, възникнал преди около 3000 години, се срещат описания на въздушни летящи машини. В шумерски източници (дванадесет глинени плочки), намерени от археолози, е записан епосът на Гилгамеш, живял около 2600г.пр.н.е. На тези глинени плочки е поместено описанието на Земята, видяна от голяма височина, което ни кара да се замислим за теорията за полета на отделни хора в земната атмосфера.

Летящи обекти – продукт на извънземен интелект или на високоразвито древно общество от посветени? Без значение чий продукт са, те са сапътствали човешкия род от дълбока древност, затова можем да приемем, че точно те са причината за създаване на този фантастичен елемент във вълшебната приказка-летящи килимчета, колесници, тояги....

Друг вълшебен предмет, който много често срещаме в приказките, е вълшебното огледало. Дали то е измислен елемент, който спомага за изграждане на по-увлекателни приказки или е било реално съществуващ предмет? Една често застъпвана теория твърди, че вълшебното огледало има космически произход. Предания за Соломон (които учените разчитат) твърдят, че, наред със своята летяща кола и роботизиран трон, той притежавал и вълшебно огледало, което му показвало всички места по света. Би трябвало да се запитаме откъде цар Соломон, който е царувал преди около 1000г .пр .н .е., се е сдобил с тези чудновати предмети.

Подарък от висш напреднал разум ли са били те или плод на усиления труд на една развита древна цивилизация? А дали това не са предания, измислени от древни автори с цел възвеличаване образа на цар Соломон?

В своята книга Тони Маркс представя доста интересна случка от живота на М.Горки. Веднъж той бил в дома на един индус. Индусът показал на своя гост изгледи от индийски градове, изобразени върху медни листи. След като гостът разгледал изгледите, домакинът духнал върху листите, след което те вече били празни.

И тук е мястото отново да се запитаме дали идеята за вълшебните огледала не е взета от свръхестествените възможности, които някои хора притежават и благодарение, на които те пренасят картини от настоящето, миналото или бъдещето на някакъв носител? Друг мотив, също толкова неприемлив за рационалния ум на повечето хора, е мотивът, вплетен в приказката “Снежанка и седемте джуджета”. Във връзка с тази известна приказка на братя Грим писателката Тони Маркс разглежда няколко състояния на живите и мъртвите тела като – каталепсията; зомбирането; консервацията (запзване) на мъртви тела. Целта е да се намери аналог със състоянието на Снежанка. В този момент от приказката “Снежанка” бива положена в стъклен ковчег и след дълго време ,прекарано в него, тя се събужда с “ненакърнена красота”

Безспорно едни от най-интересните и популярни образи, които срещаме във вълшебните приказки, са змеят, ламята и халата.

Фолклористи и изследователи смятат, че разсъжденията на “народа-поет” трябва да се схващат в анимистична посока, т.е като одухотворяващи околния свят. Съвсем естествено проявление в този смисъл е приписването на допълнителни черти и способности на природата от нашите предци. Но възможно ли е те да са имали своите основания за подобно възприемане на околната действителност?

Някои народи ставали свидетели на ужасяващи катаклизми, а други - като майте, шумерите, египтяните - предричали бъдещи гибелни катастрофи за човечеството. В тази връзка Тони Маркс представя на нас, читателите, откритието на Джордж Смит, който успял да разчете в древни шумерски текстове фрагменти, наподобяващи старозаветната история за потопа, но този път Ной се казвал Утнапиштим. Това откритие е наистина озадачаващо. Как в епоса на Гилгамеш – хиляди години по-стар източник от Библията, може да е описано същото събитие? Дали това е случайно съвпадение или доказателство за реално събитие?

Тази реалност е запазена и днес благодарение на митовете и легендите и е претворена от народния разказвач може би с доза въображение.

Представяйки всички тези доказателства за катаклизми, авторката се стреми да покаже връзката между „дебнеция змей“ или „великата хала“ и катаклизмите, достигнали земята и хората в дълбока древност. Тоест образът на змея, халата в очите на хората е бил олицетворение на стихийните природни сили.

В приказките освен страховитата хала, която покосява цялото село и змея, който отвлича и погубва много от хората, срещаме и един друг образ- този на смелия юнак, който както винаги надделява над змея и го побеждава. В много от приказките този безстрашен юнак е винаги най-малкият от братята си. Мотивът за най-малкия брат или най –малката сестра се среща много често. Тези герои са надарени с най-големите добродетели –смелост, ум, доброта, красотата.

Някои учени смятат, че техен прототип са децата гении. Представени са много примери за даровити деца, а също така се уточнява, че мащабът на това явление е 7-10 от 100 000 деца. Тези деца се извявали от най –ранна възраст в много области.

Съществуват и други мнения. Някои учени обясняват феномена като прераждане на стар дух, принуден да се върне отново в нов живот, за да завърши започнатото от предишния.

В наши дни върху теорията за инкарнацията работят все повече специалисти от различни страни. Изхождайки от становищата на редица сериозни учени, обвиненията, че прераждането е измама –днес вече отпада.

Дали феноменът, на ранната надареност не е свързан наистина с инкарнациите на душата или отговорът се крие някъде другаде? Все още учените не могат да дадат точни научно аргументирани отговори. Но въпреки това може да се предполага, че мотивът „най-малък брат“, „най-малка сестра“ е произлязъл именно от този изумяващ феномен.

Други персонажи, често срещани в приказките, са вещиците и магьосниците. Имат ли те прототипи в реалния живот? Отговорът на този въпрос е положителен. Приказки с подобна тематика са отглас от времето, когато религиозният фанатизъм на Средновековието заливал земята с кладите си. Времето, когато се извършвало жестоко беззастенчиво и безпричинно преследване с цел геноцид на еретиците. И тъй като ужасяващите процеси и гонения срещу ересите са документално потвърдено историческо събитие, става ясно, че образите в приказките на вълшебниците и вещиците са се родили от нечовешките и ужасяващи гонения през Средновековието.

И така, какво са приказките?

Те са непресъхващ извор на знание, те са топлината, която сгрива сърцето ни. Приказките са едни от най-красивите и вълнуващи спомени от детството ни. Те изграждат в представите ни един различен свят. Свят, в който ни учат да разграничаваме добро от зло. Да бъдем честни, да браним мечтите си и да вършим чудеса. В този вълшебен свят всичко е съвършено, прекрасно, доброто винаги надделява и всички живеят щастливо до края на дните си. Но дали приказките са нещо повече от всичко това..? Разбира се! Както вече ни доказа писателката Тони Маркс в своята книга „Фолклорът- забулената реалност“, приказката е много повече от „обикновено средство за разтуха“ [3], тя носи в себе си закодирани послания, които

достигат до нас под формата на предания митове и легенди, които биват вплетени като мотиви и изграждат сюжета на приказките. За жалост съвременният човек не осъзнава това. Модернизацията, техническия напредък, научните открития променят мисленето и начина на живот на обикновения човек. Той се превръща в автомат, в робот, който изпълнява, без да разсъждава. Отказал се от чувства и духовен живот, човекът има модерно съзнание. Нравствените му ценности са променени, инстинктите – притъпени и той все по трудно би могъл да види заобикалящата го действителност с очите на предшествениците си. По-лесният начин за човека е да възприема както приказките, така и всичко останало в живота си по по-повърхностен начин. Надявам се скоро да дойде денят, в който духовно извисени хора с променен мироглед ще погледнат на света с други очи и тогава ще открият Истината, която всъщност се крие в преданията, митовете и легендите, но и във вълшебните световни приказки.

ЛИТЕРАТУРА:

[1]. „Фолклорът- забулената реалност”- Тони Маркс

[2] „ Български сакрални вълшебни приказки”- Спас Мавров

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

[1], [2], [3]– Тони Маркс – „Фолклорът-забулената реалност”

ЗА КОНТАКТИ:

Ивета Красимирова Иванова– студентка от Русенски университет „Ангел Кънчев”, специалност Предучилищна и начална училищна педагогика „Бакалавър”, e-mail: iveto_dtg@abv.bg

Доц. д-р. Емилия Недкова РУ „Ангел Кънчев”, катедра БЕЛИ, тел: 84-58-68

Безсмислието на битието в „Процесът“ на Кафка

Автор: Маргаритка Иванова

Научен ръководител: гл.ас. Никола Бенин

The futility of existence in "The Trial" Kafka: One of the most influential philosophical movements in the first half of the 20th century is the existentialism. Historical background of this phenomenon is the period between the WWI and WWII. Many authors who worked during this period were influenced by the movement, including J. F. Kafka. Futility of life as it is seen through his eyes, is the main theme in most of his works. One of them is "The Trial" (Der Prozeß).

Key words: Trial, Existentialism, Futility.

ВЪВЕДЕНИЕ

Проблемът за битието на човека е основен в художествената литература. Различните литературни течения, съобразно своята концепция, тълкуват този проблем по различен начин. Целта на настоящото изследване, без да се прави обширен обзор, е да се покаже една интерпретация върху проблема за безсмислието на битието, за безсмислието на човешката саможертва в „Процесът“ на Кафка.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Не може да се тълкуват правилно екзистенциалните идеи извън контекста на историческата епоха. Тоталната разруха, причинена от световните войни, подкопава устоите и подлага на изпитание всяка ценностна система, концентрирана около идеала на рационализма от века на Просвещението. Катастрофалните събития разкриват най-тъмните и ирационални страни на реалността. Вярата в прогреса прилича само на наивен сладнически идеализъм. При гледката на руините, на избиванията и униженията, оптимистичната визия за бъдещето се пропуква и се поддава на безнадеждността, презрението, разочарованието, страха и несигурността. Идеите за цивилизовано общуване между хората и народите не струват нищо. Осезателно става смътното усещане, че подобряването на техниката може да бъде използвано не за, а против щастието и добруването на хората. Дълбок, подтискащ скептицизъм към способността и възможността на културата да запази смисъла на живота доминира в душите на хората.[1]

Армагедон придобива реални измерения. Тази апокалиптична картина на действителността налага фундаменталните и най-дискутирани теми от интелектуалците, близки до екзистенциализма: жалкото човешко съществуване, станало все по-трудно; абсурдността; страданието и смъртта, обезличаването на отделната личност и сгромолясването на разума.

Според Жан Пол Сартр щом съществуването предшества същността, то човек е отговорен за това, което е. От това следва, че първата задача на екзистенциализма е да натовари човека с отговорността за собственото му съществуване. Сартр безгранично вярва в най-характерната идея на екзистенциализма, а именно идеята за ужасяващото безсмислие на човешкия живот. Той смята за свой най-добър учител по философия не друг, а Франц Кафка и безусловно приема думите му: „Аз бях мъдрец, ако мога така да се изразя, защото бях готов във всяка минута да умира, но не затова, че съм изпълнил всичко, което е мой дълг, а защото не съм извършил нищо и не бих могъл да повярвам във възможността да извърша нещо.“[2]

В „Процесът“ на Кафка действието не търпи никакво развитие и изглежда, че има само начало и край. Самият ход на протичане на съдебния процес е размит, невидим, необхватен, а самият герой не е герой. Той не се развива, дори не се движи по хоризонталата, а остава в една точка на съществуване и действието, което

възщност няма никакви признаци на действие, се просмуква в него, разгражда го, обезличава го и в крайна сметка го унищожава. Така целият живот на човек става безсмислен. След като се е родил – ще умре. Какъв е тогава смисълът на живота? Във времето, когато живее Кафка, време, в което добро и лошо, истина и лъжа, високи идеали и ниска мерзост са се вплели едно в друго, отговорът на този въпрос се е размил някак си във пространството и колкото и да се опитваш да го уловиш, оставаш с празни ръце Усещаш, че е там някъде, ти си сред него, но не можеш да го формулираш – също както се чувства човек в мъгла, която го обгръща отвсякъде и дори да се разсее, оставя лепкавата си следа по него. Характерни „добродетели“ за съвремените на Кафка са безверие, пасивност, апатичност

Йозеф К., героят на Кафка, не е способен да насочва събитията в желаната от него посока, а събитията го контролират. Разбира, че е само жертва на една нехуманна социална система. Неговата предишна мечта е заместена от усещането, че навсякъде е странник. Той е никой, той е никъде, той е сам и ненужен никому. Дори и името му го обезличава с тази единствена буква К. Името му е само един инициал, само един знак – знак, неоминиращ го по никакъв начин. Отношенията му с обществото са прекъснати, идентичността на неговото собствено Аз е унищожена. По този начин екзистенциализмът изразява драмата на една генерация, нейната погнуса, предизвикана от откриването, че съществуването е загубило своята истинност благодарение на глупостта на тълпата, заслепена от своите псевдоидеали и кризата в човешките отношения.

Източник на унижението в романа "Процесът" е една висшестояща инстанция - Съдът. Съдът унижава чрез своята уклончивост, той се забулва в тайна, пред която всяко усилие е безпомощно. Въпросът за вината или невинността, чието решаване е основното задължение на един съд, си остава нещо несъществуващо. Корупция, разврат цари сред представителите на властта и в частност на съдебната власт. Но това не е нещо ново, просто действащото или по-точно не- действащото лице, само го констатира и се оказва, че тъкмо усилията за постигане на съдебна справедливост поражда вина. И започва процесът – дълъг, безкраен, безсмислен – процесът на живота. Дори пред една картина с изобразени съдии човек е по-лесно да се защити, отколкото пред съда, както обяснено на Йозеф К. Правосъдната система няма облик, няма граници, няма никакво измерение. Тя е аморфна, разпростряна навсякъде и никъде, само не и там, където трябва да е. Адвокат, свещеник, художник – всички те се оказват част от една институция, незанимаваща се в действителност със съдебни дела. Във всички разглеждани процеси обвиняемият не е невинен до доказване на противното. Няма нито една оправдателна присъда, а само „повлияни“ присъди. На всичко, което му се случва, К. реагира съвсем безропотно, примиренчески, като че така трябва да бъде и така ще е. К. не реагира, не взема решения, не прави избор, за да промени хода на събитията.

Неведнъж той се чувства замаян, прилошава му от спарения въздух – и в ателието на художника, и в стаята, където се пере и простира, които пък от своя страна се оказват част от съдебната институция. Тази институция е действителността, с нейната задушаваша, воняща атмосфера на войната в началото на века, с безпътната, породена от тази безсмислена война. Според екзистенциалистите, към които може да се причисли Кафка, човек се ражда свободен да направи своя избор – съществуването предхожда същността и всеки може да избере каква да е неговата същност, като и като какъв да живее. В „Процесът“ К. не успява да се справи с това. Процесът е начинът на протичане на неговия живот – изпълнен с лутания, с въртене в един порочен кръг, като той стои в центъра на този кръг. На преден план се появява абсурдното, това, което чувства или си мисли, че чувства Йозеф К.

В определени моменти в произведението прозира отношението му към жените, изградено вследствие на неуспешната му връзка с Фелице Бауер, грубовата на външен вид жена, след която следват още два неуспешни опита. Нееднозначно може да се тълкува извода, до който К. стига, че женските ръце свършват безшумно много работа. Всичко, което досега е било табу, Кафка развенчава. Обикновено в литературата малките деца, хората с недъг са символ на невинност, хора с чисти души, а той с лекота ги прекроява в развратени, похотливи. Безцеремонно смесва невинността с покварата, при описанието на малкото, тринадестгодишно момиче, както и при описанието на Лени – неговата приятелка. Времето е обезличило невинността и чистотата на детската душа. Безпътицата е пълна и вездесъща. Моралът съвсем не е на почит. Неморалното поведение е нормално.

Не само в последните редове Кафка ни разкрива отношението си към религията, характерно за представителите на модернизма - безсмислието на акта на саможертвата на Христос – рано или късно всеки си отива от този свят. Бог е представен от една правосъдна система, която всъщност не е такава. Човек е осъден да бъде свободен, свободен сам да избере протичането на процеса. Съдът само задава началото и полага края. Всичко друго е в ръцете на простосмъртния.

Начинът по който описва последните мигове на К. досущ преповтарят последните крачки на Христос, отивайки към Голгота. Той дори е на възраст, близка до Христовата. Въпросът му като че ли винаги ще остане без отговор, както е било и тогава, в библейското време - „Къде беше съдията, когото той ни веднъж не видя? Къде беше Върховният Съд, до който той не стигна?“ и „Боже Мой! Защо си Ме оставил“. Тези въпроси са равнозначни. Те са отправени все към Него – Върховния Съдник, когото никой не е виждал. След тези мисли разперва ръце, досущ като Христос, прикован на кръста. Убийството също преповтаря края на Сина Божи – единият е прободен с копие, а другият – с нож. Резултатът е един и същ – смърт на изкупителна жертва.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Времето, в което живее и твори Кафка, предполага и начина на мислене на пасивния, обезверения, примирения човек. А в Библията е казано: „Ако те ударят по едната буза, обърни и другата“. Нима това не е акт на примирение?! Като представител на екзистенциализма и той отрича Бог. Човек сам прави своя избор. Йозеф К. е имал тази възможност, но не се е възползвал. Поредицата от въпроси, зададени незнайно към кого, са израз на несигурността, на блуждаенето му в търсене на самия себе си, на своята собствена същност във време на духовно и физическо изстребление без всякакъв смисъл.

И въпреки, че Кафка отхвърля идеята за Бог, „Процесът“ прилича на изповед на човек, незнаещ как да се справи с проблемите си, но и страхуващ се да се изправи срещу тях, човек, търсещ упование в някого, в нещо. А изповедта пречиства и дарява с чувството за освобождаване от собствената вина за собствените недостатъци и грешки.

Всяко време ражда своите герои. Времето на Кафка е създавало своите не-герои. Времето на Кафка отнема възможността на човек да осъществи предназначението си на тази земя.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ясперс, Карл, „Малка школа за философското мислене“, С., 1995г
- [2] Сартр, Жан-Пол, „Екзистенциализмът е хуманизъм“, С., 1994

За контакти:

Маргаритка Иванова, студент, III курс, специалност: Български език и история, Русенски университет “Ангел Кънчев” e-mail: iv_margi@mail.bg

Иван Адженов като революционер и просветител

автор: Виктория Друмева
научен ръководител: гл. ас. Никола Бенин

***Ivan Adzhenov as revolutionary and enlightener:** In this paper I examine the life and work of a little known figure in the Bulgarian Revival in the years and after liberation from Ottoman yoke. He combines the patriotic and revolutionary with enlightening activities and journalism. This is Ivan Popaleksov Hadzhenov.*

Key words: Bulgarian Revival, revolutionary, educational activities, journalism

ВЪВЕДЕНИЕ

Литературата и историята ни познават много български публицисти и просветители през Възраждането, които са били видни революционери и много български революционери, които са излагали идеите си в свои или чужди вестници. Наред с Ботев, Каравелов, Раковски има и много техни малко известни съратници, които обичат родината и отдават живота си на идеята за отхвърляне на турското робство. Без значение дали пишат стихове, публикуват статии или организират чети те са преди всичко патриоти.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Една малко известна личност в годините през Възраждането и след Освобождението, съчетаваща патриотичното и революционното с просветна дейност и публицистика е Иван Попалексов Хадиженев. Той е роден в Казанлък през 1834г в заможна семейство. Често е бъркан с братовчед си -Иван Хаждиенов, виден предприемач след Освобождението, кмет на София и близък приятел с Батенберг. Поради еднаквите имена и фамилии Иван Попалексов Хаждиенов като революционер и публицист ,е останал в историята под името Иван Адженов.

Фиг. 1 Иван Адженов
(1834-1903)

След смъртта на баща си той заминава за Букурещ, където с помощта на чичо си се изгражда и укрепва като търговец в Букурещ. Там той е във връзка с българските революционни емигрантски среди в Румъния, най-вече в Одеса.

През 1866 г. Иван Адженов участва в основаването на Тайния централен български комитет в Букурещ. В акта за създаването му четем: „Образува се Таен български и ромънски Комитет със следните условия: 1. Лицата: Д. Диамандиев, Хараламби, Грудов, Ат. Андреев, Ив. Касабов и Иван Адженов съставляват Централния Български Комитет в Букурещ. [1]. В Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ има запазени две писма, които показват и дават аргумент за отношението на Адженов към работата в самия комитет.

Одеса 24 Апр. 1867.

Г-да П. Алексов, Андреоглу и друж.!

Днес отделно ви питам от Катастимата, гдето ви казваме, както и аз ви казвах, че нашата търговия върви добре. В Москва и Петербург отваряме къщи, на които фирмите след време ще ви кажем. За това и вий грижете се усърдно и гледайте да не се съберете и вий там, та да се науртачите; а ако ли това не ще може да стане, то покрай нас мяра да имате кореспонденция, за да нямаме конкуренция в търговията ни.

От тук жълтите жита ще бъдат доста. По-долу ви, че ви пращам от тях мостри. Гледайте и вий там да успявате. Трудете се колкото е възможно за да кяруваме, стига сме седяли празни.

Кажете ни още Мнението си; за къде и през къде е по-лесно и по-изгодно от навло да ви се изпрати от тук предан памук под следните № 39, 43, 48, 34, 32 и има ли там стока готови купувачи, понеже от този вид стоки очакваме. Ако имате купувачи, кажете ни, тъй и за къде да изпратим и какво количество може да се похарчи. Днес ви пращам проби от тукашното жълто жито под Марка а № 200; като го приемете, подробно отговорете. – Здраве и успявайте.

Ваш приятел: Н. В. Рашев.

При цялата внимателна предпазливост, предизвикана от естеството на работата, съдържанието на писмото издава за какъв вид търговия става дума. В оригинала на писмото има бележка за дешифриране на номерата на „предения памук“ по азбучен ред: числата означават пушки, а „жълтото жито“ очевидно от самата му проба – жълтици.

Второто писмо е от същото време с адресат „Г-не Иване П. Алексов у Букурещ“ и подписалият се „Ваш съотечественик Н. М. Тошков“ апелира за общото дело:

Г-не Иване П. Алексов

у Букурещ.

На 20-ти Април ви писах, което трябва да сте приели.

Ползваме се от заминаването на Г. Тодор Пулиев за града ви, на когото, моля да се откриете като посветите в работата си по общото дело, за да ни ги предаде като се завърне.

Казах ви последно и пак ви повтарям, че времето не търпи отлагане. Трябва да се работи деятелно. Само тъй можем да се надяваме за добро следствие. Мене ми се чини, че е настанала минутата, за да направите протеста се срещу направленията на цариградските представители.

Съгласно с обещанията си, аз ви изпращам през Г. Пулиев 200 помощ и от младите тука, каквито приемате от речените срещу разписка, подписана от 3 – 4 лица между вас. Нашите тука няма да оставят без внимание вашите нужди, стига само да ви гледат на работа.

Съобщавайте често новини върху предприетото си, за да се ръководим за нашите действия.

Моля се за добър успех и сам.

Ваш съотечественик Н. М. Тошков

От тук става ясно, че Иван Адженов е бил деен член на Тайния централен комитет и негово доверено лице. Чрез него се е поддържала при някои случаи комитетската кореспонденция с одеските българи и е получавал парични помощи за комитета като той самият го е подпомагал с лични средства.

Иван Адженов е деен участник и в дейността на „Българската добродетелна дружина“, основана през 1853 г. Тя заедно с Одеското настоятелство образуват т. нар. „стари“ с печатен орган в-к. „Отечество“ просъществувал две години. Негов основател и организатор е именно Иван Адженов.

Един от близките приятели на Л. Каравелов в Букурещ, един между първите от неговата група в Българския революционен централен комитет е и Иван Попалексов Адженов от Казанлък . През 1872 г. Любен Каравелов основава в Букурещ „Българско дружество за разпространение на полезни знания“. Иван Попалексов Адженов е бил опората на това дружество във всяко отношение . Той е

негов председател, после подпредседател. Печатен орган на Дружеството било списание „Знание“ (1875 и 1876 г.).

Иван Адженов като заможен търговец, не остава единствено в съсловието за лични цели, а отдава енергия и средства за родолюбивата цел – освобождението от турско робство. С лични средства той създава голямо и ценно българско списание – „Издание за наука и литература“, чийто главен редактор е отново Любен Каравелов.

През 1873 г. в Букурещ било свикано общо събрание на БРЦК с представители на комитета от Румъния и България. За да се предпази Комитета от изненади и неприятности, решенията на събранието не били записвани. За предпазване, в протокола БРЦК е наречен „Българско народно общество“. Печатът и част от архива на БРЦК в Букурещ, фигуриращ под новото си име, са останали у самият Иван Адженов. От тук те са преминали у неговия племенник, който го подарява на Музея при читалище „Искра“ в Казанлък.

Самото обстоятелство, че печатът и част от архива на Българското народно общество в Букурещ са били у Иван Адженов, е достатъчно доказателство за дейното му участие в делата на скрития зад това Общество Български Революционен Централен Комитет в Букурещ.

През етапа от живота на БРЦК до разрива между Каравелов и Ботев има също документирано установено активно участие на Иван Попалексов Адженов в делата и вътрешните борби на революционната организация: „Още в началото събранието се раздели на две, във връзка с предложението на Каравелов и Ив. Адженов – да се избере едно пълновластно лице из България, само да се споразумява с тях, само да основава комитети и пр.“ [2]

Както повечето революционери по това време, Иван Адженов се отдава и на културно-просветна и публицистична дейност в името на родината и на Освобождението. Най-голяма заслуга в този насока е създаденият от него първи български всекидневник **„Секидневний новинар“**.

Характерно за българските вестници по време на Априлското въстание и след това, е че все повече и по-често се намалява периодът между отделните броеве. Вместо да излизат седмично, както е било в повечето случаи дотогава, някои вестници започват да излизат два пъти в седмицата, други обещават да излиза всекидневно, но не осъществяват тази си идея.

Освободителната война дала нов подтик на българския печат в Румъния. В навечерието на войната там започнал да излиза първият български всекидневник **„Секидневний новинар“**. След започването на войната, се появяват и други вестници в Букурещ. По това време или малко след това всички български вестници в Румъния били спрели.

До Освобождението вестникът играе най-вече роля на информационен лист с подчертано русофилско направление.

Проекти да се създаде български вестник е имало и по-рано. Всекидневник е бил замислен още в Цариград през 1872 г, но едва в напрегнатото време преди и по време на Освободителната война се създали условия да се роди български всекидневен вестник. Една от причините е жаждата да се знаят много и съдбоносни новини.

На 6. IV. 1877 г., само шест дни след обявяването на Освободителната руско-турска война, в Букурещ излязъл първият брой на „Секидневний новинар“ Той се печатал на малък формат, в четири страници. Докога точно вестникът е излизал, не е напълно установено, тъй като колекцията, с която разполага Народната библиотека, не е пълна – 9 пълни броя и препис от 46 брой. От тях бр. 50 от 5 VI. 1877 г. вероятно е последният. Преди години Иван Топузов открива в разнибирки други четири броя и оригинала на 46. Така че известни са всичко 13 броя на вестника. Броевете 9, 10 и 11 по технически причини са били отпечатани на румънски език.

Първ редактор на „Секидневний новинар“ е Павел Бобеков, учител, и председател на Първото български привременно правителство по времето на Априлското въстание. Бобеков решава да замине за България в помощ на руската войска и напуска вестника. Неговото място (от 26 броя нататък) е заето от Михаил Тенев, тогава студент в Женева, който се завръщал в България. Той поел редакцията на вестника, а издателят си остава Иван П. Адженов. В долния ляв ъгъл на четвъртата страница на вестника е означено: „Издатель-стопанин Иван П. Аженов“. В последствие обаче, може да се допусне, че Адженов е поел и редактирането на вестника. На първ план вече, под заглавието му, е означено „Издатель Ив. П. Аженов“, а името на редактора не е отбелязано. Вероятно, поради смяна на печатницата или по други причини, Адженов е сменя и вида на буквите от заглавието на вестника.

Фиг. 2 в-к. „Секидневний новинар“

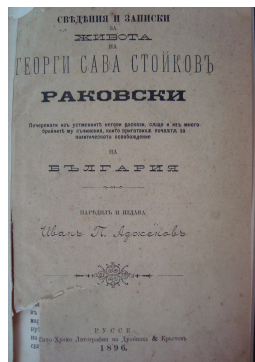
„Секидневний новинар“, както се вижда и от самото име, е типичен информационен вестник предимно регистратор на събитията, които в навечерието и през руско-турската война са предизвикали особено повишен интерес. В програмната му статия се изтъква нуждата „в сегашните важни обстоятелства за издаването на един малък секидневен вестник на български език, който да съобщава вярно и с време сичките дневни новини“. Затова може да се смята не само като родоначалник на всекидневния вестник, но изобщо като родоначалник на информационния печат.

Той дава малко статии, почти никакви преценки, никакви рецензии, помества обаче стихотворения, между които „Топът заехтя“ на Вазов и за първ път на неговите страници е публикуван бъдещият химн на България „Шуми Марица“ на Никола Живков. Вестникът дава позив на легендарния капитан Райчо Николов към българските родолюбци да влязат в опълчението. Публикувана е и статията на Бобеков „Българската войска“, в която горещо апелира за участие в опълчението. „Секидневний новинар“ пише срещу някои сръбски, румънски и гръцки вестници, остро ги упреква, че са безразлични към българската съдба или че пречат на разрешението на българския въпрос. Помества извадки от чужди вестници за положението на Турция, за подготовката на войната, дописки на Турция за положението там, както и бюлетина на букурещката и виенска борса. Насоката на вестника е патриотична. Особено важно е, че първ от всички български вестници той въвежда бързо и пряко използването на телеграми за външните събития. Редакцията му сключва договор с френската агенция „Хавас“ и вестникът предава нейните телеграми от всички големи градове на Европа едновременно с румънските всекидневници. Телеграмите често се печатат във вестника на френски и на български и предаването на големите новини чрез телеграми е било голям успех за вестника. Има текстове и на руски.

Въпреки това „Секидневний новинар“ не си задържа задълго и още по време на войната спира. Не могли да го спасят дори обявленията, които той помества. Дълги години след този първ и смел опит за български всекидневен вестник, едва при условията в освободена вече България, се създават предпоставки за трайни всекидневни вестници.

След Освобождението на България, Иван Адженов се мести и живее в Русе, където остава 20 години. Тук той продължава културно-просветната си и книгоиздателска дейност. През 1879 г. превел и издал повестта на Волтер „Вавилонската княгиня“. Тук в Русе Адженов работи върху най-важното дело от целия си живот и дейност – пише и издава първата биография на Раковски, главно по лични спомени и запазени от него документи, озаглавена **„Сведения и записки за живота на Георги Сава Стойков Раковски“**, издадена 1896 г.

През същата година издава и труда си „Кратко обозрение върху литературната и обществена деятелност на Георги Сава Стойков Раковски“. Адженов като участник в ТЦБК и след това в БРЦК е имал контакти с Раковски и споделя неговите виждания и идеи за Освобождението на България. В първата си биография за него Адженов казва: „От тук почва живота на Раковски с разновидни приключения и събития, в поемата „Горски пътник“ сам той е изложил случките от собствения си живот до онова време, в тая поема следват обширните бележки отнасящи се да митологията, до старата, новата и най-новата история на българите; безкрайното разнообразие на българските обичаи от всичките времена, епохи, събития, поколения, обществен живот и отношения...“ [3].

Фиг.3 „Сведения и записки за живота на Георги Сава Стойков Раковски“

През 1896 г. издава като отделна книга от своята поредица „Българска народна книгохранилища“. Адженов събира и редактира съчиненията на Г. С. Раковски, които били издадени през 1894 и 1896 г. от Н. Балкански.

Към 1898 г. Иван Адженов се мести в Румъния, където 1903 г. умира.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Наред с всичките му заслуги в името на Освобождението и културно-просветното надигане на българския народ, само създаването на първата биография на Раковски поставя Иван Адженов на видно място сред големите ни революционери и просветители.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] сп. „Изкуство и критика“, редактор Георги Цанев, София 1942
- [2] Бурмов, Ал., „Български Революционен Централен Комитет“, 1868 – 1876. София, 1943
- [3]. Адженов, Иван, Из „Сведения и записки за живота на Георги Сава Стойков Раковски“

За контакти:

Виктория Друмева, Русенски университет „Ангел Кънчев“, Специалност „Български език и история“, e-mail: viki_lp_rs@abv.bg

Бракът и положението на жената във викторианска Англия като предпоставка за трагизма в романа „Невзрачният Джуд“ на Томас Харди

Спиридон Калосев

Научен ръководител: проф. дфн. Весела Кацарова
доц. д-р. Димитрина Цонева

Victorian Marriage and the Situation of Women in Victorian England as Prerequisites for the Tragic Outcome in Thomas Hardy's *Jude the Obscure*: The paper discusses the problems of the insoluble Victorian marriage and the situation of women as crucial to the tragic effects of predestination, death and misery in *Jude the Obscure*. It focuses on some historical and social facts from the period and touches upon the psychology of the two main characters, concluding that the tragic effect is a result of both internal and external circumstances.

Key words: marriage, women, tragic, Victorian, social, Thomas Hardy, social, psychological

ВЪВЕДЕНИЕ

Последният роман на Харди „Невзрачният Джуд“ е публикуван за пръв път серийно в „Новото Месечно Списание на Харпър“ от Декември 1894 до Ноември 1895, а през ноември същата година излиза и като самостоятелна книга.

В отговор на предупреждение от Харпър, че романът трябва да бъде „по всеки един начин подходящ за семейно списание“, Харди настойчиво отговорил, че „това ще е разказ, който не може да засегне дори и най-предирчивата девойка“. Станало, обаче, така, че образцовата девойка за Харпър била по придирчива от тази на Харди и серийната версия, както и тази на „Тес от рода Дърбървил“ преди него, трябвало да бъде жестоко цензурирана и променена. Когато най-накрая романът бил публикуван в своята цялост, критическите коментари били зли, тесногръди и обидни. Една отрицателна критика на Ню Йорк Уърлд подтикнала Харди да помоли Харпър да изтеглят книгата от пазара; Мис Олифант подела атаката срещу книгата в Англия с материал във влиятелното списание Блякууд озаглавено „Противобращния съюз“, а епископът на Уейкфийлд отвратен от „безочливостта и непристойността“ на книгата я хвърлил в огъня. Популярен анекдот разказва, че след като разбрал за това Харди възкликнал, че свещеникът е изгорил романа в отчаянието си, че не може да изгори самия него. Изданието „Ню Йоркски книжар“ коментира, че това е една от най-неприятните книги които сме чели на всички езици въобще, а критик на Уърлд от който прозира характерното за викторианската средна класа мнение, че тъгата е някак си социално пагубна, заключил, че само писател с изключителен талант може да напише толкова противна и мрачна книга.

Ефектът от тази критика върху Харди, по неговите собствени думи, е че го е излекувала от всякакъв по-нататъшен интерес към писането на романи, но въпросът дали водещ романист спира да пише просто като реакция на общественото мнение е доста спорен. Със сигурност той е бил потресен от паниката, еснафщината и лицемерието предизвикано от книгата му и е видал точно как реакцията иронично е потвърдила идеята зад сюжета, но причините за изоставянето на формата на романа в писателската му кариера са други. Както посочва Тери Игълтън „С „Тес от рода Дърбървил“ и „Невзрачният Джуд“ Харди достига до изключителна зрялост в изследването си на човешката природа и общество и въпреки, че би било твърде самонадеяно да твърдим, че след това не е имало никакъв повече да продължи, в тези два романа се чувства някаква особена художествена решителност, която прави статуса им на последни романи логичен, а не случаен – със сигурност нещо повече от примиренческо пречупване пред отрицателната критика.“ [1]

ИЗЛОЖЕНИЕ

До преди тридесет години, историята за Джуд общоприето се разглеждаше главно като разказ за трагедията на селското момче, което самоволно излиза от уредения си и почти безгрижен селски живот за да продължи образованието си, но се проваля в преследването на мечтата си поради непремерения си сексуален апетит и с падението си разкрива безжалостната съдба на самия човек, обречен да бъде постоянно неосъществен, жертва на безнадеждното устройство на света. Естествено, тази интерпретация е една от възможните, но има и други неща подсилващи трагичното развитие на сюжета на романа. За разлика от повечето писатели от средния викториански период, които се занимават със социалното, Харди, който можем да причислим към късните викторианци се занимава с индивидуалното.

В работите си Дикенс критикува мизерията сред която живеят бедните и очуждението между хората. Такъри осмива морала на средното и висшето общество, а Гаскъл поставя на преден план проблемите на трудещите се. Обобщено казано това са теми за човека погледнат отгоре, като част от обществото, проблеми на всеки човек който може да се идентифицира с героите на романа в съответната обществена прослойка от този период. Ето защо не е чуден фактът, че художествените образи от това време са плоски – изграждането им е съсредоточено около един аспект от човешката същност. Оливър Туист представлява всяко бедно дете подритвано от обществото, Ребека Шарп е хитрушата, която с цената на всичко иска да се добере до по-висок социален статус, Торнтън от „Север и Юг“ представлява новия тип индустриален господар. Интересът тук не е в героят като такъв и в развитието му, а по-скоро върху частта от обществото, която той представлява.

С напредването на века тази тенденция все повече започва да се изменя. Постепенно героите в романите стават все по-отчетливи с индивидуалните си характеристики. Още през средата на века Шарлот Бронте в образа на Джейн Еър си позволява да изразява чувства и ясно да заявява собственото си мнение в разрез с обществените привички, което я прави много по-различна от тогавашните си литературни посестрими.

През този зрял период в развитието на романа започва да се наблюдава движение от социалното, общностното към индивидуалното, личностното. Както посочва Уолтър Алън, Джордж Елиът поставя отговорността за човешкия живот в ръцете на индивида и в моралния му избор и с това променя характера на английския роман понеже самият герой се превръща в сюжет т.е. сюжетът вече не е нещо външно, независимо от героят. [2]

Този процес е характерен за цялата западноевропейска литература по това време. През 1983 Гюстав Флобер заявява намерението си да пише за обикновения живот по начина по който се пише историята и епоса, при все това без да изневерява на темата си (цит. в Allen, стр. 219). Той прилага на практика тези свои думи в „Мадам Бовари“ (1856 год). Там тривиалния на пръв поглед сюжет за жената, обичаща друг мъж придобива нови измерения, защото значение тук има не самата историята като сюжет, колкото историята на самия герой – развитието на действието погледнато от неговата страна.

Точно в контекста на тази нова литературна тенденция се зараждат и романите на Томас Харди, но понеже викторианската епоха е време на големи промени повечето от героите му не могат да се приспособят, не могат да намерят мястото си в обществото и за това са осъдени на страдания и както често става - смърт. Героите обикновено се разглеждат във връзка с обществото в което живеят и психологията им се разкрива на фона на междуличностните отношения в заобикалящата ги среда.

Семейството, като такова, остава стабилно през целия деветнадесети век, дори е важна икономическа единица в областта на селското стопанство и текстила. Индустриалната революция не променя особено живота на семейните жени. Както и през предишните години, от жената се очаква да бъде най-вече майка и домакиня. В семейството на нея се гледа най-вече като на помощник и вдъхновение за мъжа.

Сама по себе си, чисто юридически, жената дори не съществува като пълноправно същество в ранния XIX век. Сър Чарлс Петри посочва, че законът отразявал подчинението на жената към мъжа, защото ѝ осигурявал много малка закрила. През средата на века неженената жена не можела да наследи и да се разпорежда с имущество, над което дори и баща ѝ нямал права, докато в случай на брак тя имала права на новородено, а като съпруга нямала права дори и над собствените си дрехи. Също така и цялото ѝ недвижимо имущество преминавало в ръцете на съпруга ѝ и без неговото разрешение не можела да направи завещание дори за личните си вещи. Не били редки случаите, когато съпругът отивал толкова далеч, че да завещае имуществото на жена си на извънбрачните си деца. Законното попечителство над децата принадлежало на бащата и до 1840 година дори малко дете, все още зависещо от майка си, можело да ѝ бъде отнето. Съпругът имал абсолютното право върху личността на жена си, можел да я държи под ключ и да я задължи да се върне при него в случай, че избяга. [3]

Симптоматично за отношението към жената през ранната викторианска епоха е излязлото през 1857 г. изследване на Уилям Актон „Функции и разстройства на репродуктивните органи“ (The functions and Disorders of the Reproductive Organs), което, въпреки заглавието си, почти не обсъжда тази тема. В него той разглежда жената майка като съвсем различна от другите жени, без почти никакво сексуално желание. Сексуалният акт се разглежда като отдаване на мъжката страст, като жертвоприношение от страна на жената и желание да бъде майка. Нещо повече, той съветва младоженеца да гледа на жената като на различна от любовниците, които е имал преди сватбата. Тях той определя като почти нимфоманки и нестабилни. За пример се посочва, че жената трябва да бъде толкова добродетелна, че да се противопоставя на всякакво свое сексуално желание чрез дисциплина, студени бани и религиозни четива, но едновременно с това и безпределно отдадена на мъжа си дотолкова, че безпрекословно да жертва собствените си чувства и желания заради него.

В своето изследване, посветено на семейството в Англия, Лорънс Стоун твърди, че новият идеал за жената изисква пълно себеотрицание, превръщайки жената в роб на общоприетото, правилното и на съпруга си. Неизбежно, това можело да бъде постигнато, ако изобщо било възможно, единствено с много висока психическа цена особено по времето, когато разводът бил невъзможен и мъжът и жената живели заедно дълго време. [4]

Законово неразтрогваемият викториански брак е обществено очертана норма, което води до нещастие в семейството и индивидуален провал както за жената така и за мъжа. Това е тема, която се появява отчетливо и в трите последни романа на Харди. Тя изпква съвсем ясно в „Горските жители“ (The Woodlanders), въпреки че се появява за първи път още в „Далеч от безумната тълпа“ (Far from the Madding Crowd). Всички виждаме колко трудно е за жената да разтрогне брака си, дори и в случай, че съвсем очевидно е изоставена от мъжа си. Даже и намесата на адвоката Фред Бюкок не помагат на Грейс и законово да се отърве от съпруга си. Отношението на автора е съвсем ясно заявено. Тези пречки за свободен избор могат да носят само нещастие:

Новината, накратко, беше, че държанието на Фитзпайърс към Грейс не може да се смята за достатъчно жестоко, че да доведе до разтрогване на съюза. Очевидно тя беше обречена да бъде негова съпруга до края на играта. (гл. 39) [5]

Особено внимание трябва да обърнем на думата „обречена“. Това не е обреченост породена от неведоми сили, а съвсем закономерен резултат от наметаната на закостенели обществени норми. Това както ще видим по-надолу е тема доразвита в следващите романи.

Съвсем логично във време, когато жената почти била лишена от права, в страната се зародили много идеи за равноправие. Може да търсим началото им още в края на XVIII век, когато през 1772 Мери Уолсенкрафт публикува „Защита за правата на жените“, където изразява мнението се, че жените не са по-различни от мъжете, но изглеждат такива поради липсата им на достъп до образование. Тя изисква и мъжете, и жените да се разглеждат като мислещи, разумни същества на базата на равноправие. Ето защо я смятат като един от основоположниците на феминистката философия.

Жената обаче невиннаги можела да се впише в общоприетите норми. Точно такава е Сю Брайтхед заради която Джуд жертва толкова много. Нейната борба срещу брачната институция е радикална. Идеологически напред във времето в сравнение с феминизма на деветдесетте години на деветнадесети век тя е по скоро по близо до суфражетките от ранния двайсти век. За нея викторианския брачен код е анахронизъм и идеите, че омъжената жена по това време все още се счита за собственост на мъжа, че междуполовите връзки трябва да бъдат официално институционализирани й звучат възмутително и противно в началото.

Голямото нещастие в живота на Джуд и Сю се предизвиква от различията на техните лични убеждения за съвместен живот и общоприетите рамки на света около тях. Това води до постоянен дисбаланс в техните отношения – в люшкане ту в една, ту в друга посока – от приставане на Джуд, до връщане при законния й съпруг Филотсон, който Харди ни показва съвсем ясно, че тя не обича. Причините за брака й с него са главно отрицателни - раздразнение от прибързания брака на Джуд и Арабела, страхът от общественото порицание след изгонването й от колежа и неспособността й да си представи последиците от такъв брак. Фактът, че Сю не осъзнава, че сексуалната връзка може да бъде проблем разкрива повече от нейните недостатъци отколкото учудването й когато трябва да види във Филотсон мъж-любовник. Тя е образована, еманципирана, независима и се предполага, че не е невежа относно задълженията на брака. При все това потиска всички мисли в тази посока докато вече не е твърде късно.

Джуд от своя страна също е нещастен в брака си с Арабела Дон в чиито капан самия той лекомислено попада. Бракът за него е истинско бедствие, осъден да бъде фундаментално неразбран обвързан с абсолютно неподходяща за него жена. Воден от своите сексуални инстинкти Джуд става лесна жертва за хитрата Арабела. За разлика от Сю, обаче, той не изпитва никакви угризения, когато я напуска. Докато Сю през цялото време е раздирана от противоречия между вътрешните си интелектуални и сексуални потребности и обществено наложените й правила, които въпреки, че не приема все така я измъчват и я карат да бъде нерешителна и нещастна с Джуд.

До известна степен около връзката на Джуд и Сю витае усещането за предопределен лош завършек. Като предвестник може да посочим коментарите на леля Друзила, че родът Фоули не е щастлив в брака си. Всичко това е добре осъзнато и от самия Джуд, който още от самото начало си мисли, че увлечението му към Сю не е правилно защото,

„[П]ървата причина беше, че той беше женен и би било погрешно. Втората, че те бяха братовчеди, а не беше добре двама братовчеди да се влюбват дори когато обстоятелствата благотелствата страстта. Третата: дори и да беше свободен във семейство като неговото, където бракът обикновено означаваше трагическа мъка обвързването с кръвен роднина би увеличило двойно враждебните обстоятелства, а трагическата мъка би се превърнала в трагичен ужас.“ [6]

Като лоша поличба можем да приемем и това, че опитът им да узаконят брака си в църква се проваля. Всички опити за щастие между тях са обречени на провал въпреки стремежите и на двамата да живеят заедно.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За да завърша, трябва да добавя, че това, че Сю се връща при Филостон само защото той е неин законен съпруг е грешен акт на зле ориентирана вяра, вид съвременен суеверие. Опитът да се живее истинно в лъжовно общество е осъден да се превърне във виновно себепотискане и бягство от свободата. Сю, която в началото виждаме да се наслаждава свободно на живота се е превърнала в жена, която се радва, че децата ѝ са мъртви, готова да накаже тялото си с доброволно отдаване на човек, който физически ненавижда. Трябва да споменем обаче, че това отрицателно развитие в неразбирането на брачния съюз което води и до трагичния край на Джуд е резултат от вътрешни недостатъци на психологията на героинята, неспособна да прозре отвъд маската на обществото повече отколкото резултат от спазване на външно насилени морални норми.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Eagleton, Terry. *Introduction*. In: *Jude the Obscure*. London: Macmillan, 1975, p. 13 – 14
- [2] Allen, Walter. *The English Novel. A Short Critical History*. London: Phoenix House Ltd, 1954
- [3] Petrie, Charles. *The Victorians*. London: Eyre & Spottiswoode, 1961, p. 206 – 207
- [4] Stone, Lawrence. *The Family, Sex and Marriage In England 1500 – 1800*. London: Harper & Row, 1977
- [5] Hardy, Thomas. *The Woodlanders*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 260
- [6] Hardy, Thomas. *Jude the Obscure*. London: Macmillan, 1975, p. 113

За контакти:

Спиридон Калошев, Катедра “Български език, литература и изкуство”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: skaloshev@mail.ru

Проблемът за активното стареене в герагогиката

Автор: Зорница Светославова Казасова

Научен ръководител: доц.П. Петров

Abstract: *The present research is seeking solutions related to the matter of the active way of ageing. Methods, means and recommendations. It points at the factors and conditions suggested by the medicine for a successful and healthy life, after retirement. Herewith we reveal a concept of a longer activity, with a higher retirement age and working practices adapted to the age of man. Demographic shifts towards an elder population with lower birth rates. Census data 2011 included. Scope of research – Bulgaria.*

Key words: Geragogy, phases of human life, demography, longevity, geroprotectors, active ageing

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните години герагогиката се обособява като самостоятелна наука, разглеждаща проблемите на образованието в напреднала възраст, както и влиянието на процесите на стареенето върху възрастния човек. При хората от третата възраст с особено значение се откроява адаптацията им към промените, които настъпват след приключването на трудовата им дейност. Ето защо в герагогиката се откроява възпитателната и здравно-хигиенната адаптация в условията на жизнената дейност, психофизиологическото им здраве и дълголетие.

Човек преминава през различни периоди на развитие от раждането си до смъртта. Много хора считат, че старостта не е най-хубавия период от живота ни, но истината е, че когато се живее здравословно и творчески той може да бъде спокоен и щастлив.

Всеки стадий от човешкия път е уникален и носи своите неповторими ценности, разбира се и негативи. Най-гравидно и благоприятстващо личността би било, да следваме идеята „Да добавим живот към годините, а не години към живота“.

Статистиката сочи, че основен демографски проблем както за много страни така и за нашата страна е застаряването на населението.

Това се дължи на два факта:

- намаляването на раждаемостта, което води до намаляване относителния дял на подрастващите
- до старческа възраст доживяват много повече хора отколкото в миналото

ИЗЛОЖЕНИЕ

Процесът на стареене поражда много проблеми и намира отражение във всички области на живота. Променя пропорциите между генерациите и техните взаимоотношения, засяга ролите и отговорностите им в обществото, налага отпечатък върху общата характеристика на населението.

Тези проблеми засягат всички сфери на живота, настоящето и бъдещето на народа, отнасят се не само до личните потребности на възрастните, а и до всички слоеве на населението.

Както упоменах вече, проблемът за демографския срив е сериозен. Перспективата е до 10-15 години да се превърне в демографска катастрофа. Един върху друг се наслагват факторите, обуславящи все по-малка раждаемост, повишена смъртност и продължаваща емиграция от страната.

Раждаемостта намалява рязко в България от десетилетия с прехода от преимуществено земеделски-традиционен към индустриално-урбанистичен начин на живот. Този процес вписва България в общата тенденция на бърз спад в раждаемостта, характерен за цяла Европа. Ако днес около 25 на сто от населението на страната са пенсионери, а всеки човек в активна възраст трябва да изхранва 2.5 души в предтрудова или следтрудова възраст, то след едно поколение - при

запазени основни тенденции - пенсионерите ще достигнат около 40 на сто, а всеки стопански активен българин ще трябва "да носи и изхранва" 3.5-4 неработещи.

Тук особен интерес и логично свързан факт са и резултатите от преброяването на населението в началото на годината. Според данните, населението на страната е намаляло – 7 351 234 души. Настъпили са съществени изменения във възрастовата структура на населението. Налице е засилващ се процес на демографско остаряване. Най-голямо увеличаване има в дела на населението над 65 г. – 18.9 %. Основната причина за задълбочаващия се демографски срив е отрицателният естествен прираст. Както е видно от тези резултати делът на хората над 65 г в България се увеличава. За да се тушират по най-добър начин негативите от този факт и да се увеличат позитивите, би следвало да се научим, да се стремим към активно стареене, за да сме полезни, както за самите нас, така и за социума. Очакванията са активността на тази част от обществото да бъде адекватна и градивна, за да може да се подпомогне и икономиката на държавата.

Проблемите за запазване и укрепване на здравето и състоянието на хората от третата възраст са свързани с основните интереси на всяко общество. С напредване на възрастта нарастват и потребностите на тези хора, от медицински грижи, социална закрила и помощ поради загуба на физически сили и висока смъртност. Хората от третата възраст стават зависими, безпомощни и самотни поради нарастващата изолация с оттеглянето си в пенсия, разпадащата се семейна солидарност, обич и подкрепа, ограничение на социалното обкръжение, и нарастващата заболяемост.

Когато говорим за хората от третата възраст /употребяваме тези думи в известна степен условно/ имаме предвид хората в пенсионна възраст. Това е твърде разнороден и неголям слой от нашето население. Тук се включват много здрави и силни хора. Тези хора много често желаят да работят, да участват ежедневно и активно в обществени занимания, да помагат на семействата си, да имат културен и развлекателен живот. Друга част от тях могат да водят активен живот, макар и с известна помощ. Мнозина са в състояние да продължат да живеят у дома си при подходящи условия, здравно, социално и др. видове обслужване. Други пък са толкова болни и зависими, че се нуждаят от постоянни и компетентни грижи каквито е възможно да предоставят само социалните заведения. Много е различен процесът на стареене у отделните хора. Той зависи от достигнатата възраст, от биологичните особености на индивида, от социалните условия, при които е протичал животът му и най-вече от начина на мислене и възприемане на света.

Проблемът за забавяне процесът на стареенето и увеличаване на продължителността на живота. Вечният проблем за смъртта и дълголетието /безсмъртието/

Продължителността на живота на човека е генетично детерминирана, но тази детерминация не бива да се абсолютизира. Върху удължаването на живота, респективно върху забавянето на процесите на стареене съществено влияние могат да оказат различните природни и социални фактори и условия – материално и културно благосъстояние, рационален начин на живот, екологична среда, научни постижения на медицинската наука и практическото здравеопазване и др. Всъщност мечтата за дълъг живот , за вечна младост е стара и никога не преставаща да съществува мечта. Различните еликсири и амброзии на древногръцките богове, както и „свещеното изкуство“ на средновековните алхимици, не са имали друго предназначение освен удължаването на живота. Огромни са и усилията на съвременната медицина да изучи механизмите за удължаване на живота, за забавяне или отлагане във времето на процесите на стареенето. Но засега тя е успяла да удължи главно нерадостния старчески период от живота на човека, което не е толкова голям успех, нито е в състояние да „успокои“ съвременния човек.

Понастоящем все повече учени обръщат своя поглед към новоизграждащата се наука **ювентология** / наука за удължаване на младостта/. Откакто човек е станал разумно същество, той е започнал да се стреми към удължаване на живота си. Така например първият афоризъм на древногръцкия лекар Хипократ започва по следния начин: „Ars longa, vita brevis – «Животът е кратък изкуството вечно». Този афоризъм е станал крилата фраза и е повтарян многократно от поети, писатели, философи. Ако ние организираме живота си така, че да изживяваме повече събития и дейности и по-приятни минути, часове, дни, седмици, месеци и години, прекарани в любими дейности, в желани контакти, в приятни очаквания и пр., то бихме могли по този начин значително да си „удължим“ живота. С други думи, организацията на обществения и личния ни живот може да осигури по-добри възможности за удължаване на живота. Човек трябва да привикне да цени повече настоящето, което е единственият реален момент, с който той разполага. Това е така, защото никой не ни дава гаранции колко време ни остава да живеем, независимо от тенденцията за увеличаване на средната продължителност на живота.

И все пак въпросът как да бъде удължен животът на човека, как да се достигне дълголетие и столетие не престава да вълнува както обикновените хора, така и учените. **При изучаване на условията и факторите, благоприятстващи за максималната продължителност на живота обикновено се посочват следните:**

- храненето /приемане на много зеленчуци, плодове, ядки и особено на кисело мляко/
- функционалната активност /ежедневни умерени занимания с физически и умствен труд, извършване на най-разнообразни движения/
- климатичните условия /продължително престояване на чист въздух/
- благополучните социални взаимодействия /със семейството и околните/
- режимът на труд и почивка /спазване на естествения ритъм на живота/
- доминиране на положителни емоции /радости при отглеждане на децата, растения, животни, при съблюдаване на традициите/
- избягване на крайностите /преяждането, бодърстването през нощта, злоупотреба с алкохол и тютюн/
- предпазване от афекти и стресови състояния

Проучванията показват, че повечето дълголетници са религиозни и вярващи хора. Сред тях има хора от различни религии - християни, мюсюлмани, будисти, даоси и др. Вярата дисциплинира столетниците и изгражда хармонично вътрешния им мир. В това отношение елиминирането и липсата на отрицателни емоции са много важни. Много китайски столетници от древността и днес са обичали духовните занимания и изкуството: философия, музика, шах, калиграфия, рисуване, аранжиране на цветя и парково изкуство. Четенето на подходящи книги, медитацията и умствения труд спомагат много за дълголетието. Упражняването на мозъка е от голяма важност и трябва да продължава през целия живот. Научните изследвания показват, че след 40-годишна възраст в човешкия мозък започват дегенеративни процеси. Ако мозъкът се натоварва редовно, той ще атрофира по-бавно. Някои изследвания, правени в Япония показват, че интелектуалците, които успяват да се съхранят, имат по-добри перспективи за дълголетие от хората на село, които полагат предимно физически труд, за сметка на умствения. Според автора, съчетанието на двете дейности е най-добро във всяко отношение!

Преждевременното стареене е проблем не само в България и е резултат от обездвижването, не само мускулно, но и умствено и интелектуално. В същото време медици и фармацевти подценяват проблема и се страхуват от лечебната физкултура, защото ще им отнеме пациентите. НЗОК не е предвидила и един лев за такава дейност. Медиите също подценяват ползите от физическата активност, защото с ретранслиране на добрите практики не се качва тираж и рейтинг и не се

привличат зрители. За съжаление малко от теоретичните изследвания, факти и изводи стигат до обикновените потребители. Държавата няма проектно финансиране по тези въпроси, фрапантна е некоординацията на усилията на експертите от различните ведомства. Обществото е малко информирано, почти никак по тази проблематика.

За **ревитализацията** в напреднала и старческа възраст важна роля играят **геропротекторите**. Това са най-различни лекарствени средства, фармацевтични препарати и биологично активни вещества, които оказват положително действие върху стареещия организъм. Те подобряват обмяната на веществата, стимулират и укрепват имунологическия статус на организма, имат антисклеротично действие и пр.

Много важен момент в процеса на „благородното и бавно остаряване“ играе и емоционалното състояние, като следствие на семейните отношения, и отношенията със обкръжаващата среда. Гордост за всеки възрастен човек е например да ожени децата си, по-късно и внуците си и т.н. А. В. Петровски представя отношенията между възрастните и децата, най-вече в семейството, в следните варианти: диктат, конфронтация, „мирно съжителство“ и сътрудничество. Последният вариант, разбира се, се приема за най-оптимален. Върху отношението на младите към хората от третата възраст определено влияние оказват широко разпространените митове и представи /стереотипи/ за старостта, както и социокултурното мислене на дадено общество. М. Кермис например формулира негативната стереотипизация на възрастните по следния начин:

- всички възрастни са еднакви
- старите хора са бедни
- всички възрастни са болни
- всички възрастни са подложени на депресии
- възрастните са тежест за другите
- възрастните не могат да функционират в обществото

Най-общо казано това са стигми, както и по много други въпроси които са погрешно разбирани и възприемани. Установено е например, че възрастните хора са по-чувствителни и съпричастни от по-младите. Те успяват и по-добре да видят положителната страна при стресиращи ситуации.

Процесите на урбанизация и индустриализация, които вече са в ход в развиващите се страни, постепенно разклащат традиционните семейни структури, които вместо три, с увеличаване продължителността на живота, могат да включват четири и дори пет поколения. С други думи, активното поколение трябва да поеме издръжката не само на родителите си, а и на баба си и дядо си, а понякога и на прародителите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Препоръки за практическо-психологическа работа за съхраняване и подкрепа на личностната субектност на хора в напреднала и в старческа възраст.

Стареенето е успешно, ако човек постигне чувство на Аз-интегрираност или се адаптира към специфичните промени, настъпващи с възрастта. Този тип стареене се използва в геропсихологическите изследвания, за да се опише специфичната форма на непатологичното стареене, където възрастният човек активно участва в социалния живот и не е засегнат от сериозно заболяване. “Продуктивното стареене”, “активното стареене” или “съзнателното стареене” навлизат в научните дискусии и акцентират върху ключови елементи, които би трябвало да са водещи в оценяването на процеса стареене. Определено водещо място на тези елементи е редно да бъде отредено на психологическия и личностния ресурс на възрастните и старите хора.

Търсейки практически подходи и начини за дълъг и щастлив живот би трябвало да започнем да мислим много преди да навлезем в “третата възраст”, като спазваме няколко основни правила - рационално хранене, активно движение, общуване и медицински грижи. Независимо дали сме в работоспособна или пенсионна възраст, трябва да имаме занимания, които да ни удовлетворяват.

Интернет ни предлага днес над 15 милиона сайта, отнасящи се до „стареенето“ и над 67000 за „забавяне процеса на стареене“. Остаряването не е свързано само с години на старост. То е процес през целия живот, чрез който ние определяме социалните, умствените и биологичните етапи в живота ни.

Психолози, философи, медици от своя страна твърдят, че възрастта е състояние на духа. Те са извели и формула за старостта, според която тя настъпва в момента, когато човек решава, че всичко най-хубаво в неговия живот е отминало и няма нужда да чака по-добро, защото няма да дойде.

Тялото се явява най-достоверният индикатор на човешките мисли. Ако възприемем, че животът ни е изживян, то съвсем скоро, дори и да сме в разцвета на силите си, ще се превърнем в старци.

При липса на перспектива просто направете равностойна на живота си и намерете това, което винаги сте искали да направите, но не сте успели поради липса на време.

Състоянието на духа зависи и от влиянието на заобикалящата ни среда. Ако сред приятелите и колегите ви непрекъснато се говори за неудачите и печалния опит от живота, за безрадостното бъдеще, което са убедени, че ги очаква, независимо от вашата воля, тези непрестанни разговори ще ви въвлечат в сивото благо на униинето.

Позволете си да бъдете щастливи!

Запишете се на някакъв курс, където да се запознаете с интересни хора и да научите нещо ново, старайте се да прочитате ежедневно по няколко страници от книга. Правете си разходки до някой манастир или църква в съседна област /или местност/, или просто обичайна разходка дори и сам, танцувайте, рисувайте, слушайте музика!

Ако пред вас стои въпросът за кого или за какво да живеете, въобще не се замисляйте – и в зачатията и в раждането си сме сами, така че смисъл в съществуването ни винаги ще има. Не е задължително да имаме или да се унифицираме със наше „собствено“ семейство и роднини, за да се чувстваме живи и полезни. Хиляди примери около нас сочат обратното, многолюдни семейства, но нездравословна атмосфера, липса на духовен живот и комуникация, логичен завършек – индивиди без качествена ценностна система и емоционалност, нисък праг на морална устойчивост, престъпност. Наличието на собствени деца, не ни дава статут на „истински гражданин“ или родител, то се извоюва през целия живот с нашето мислене, отношение и действия. Има хора направили толкова много за човечеството, посветили живота си на другите, без да имат собствени деца или семейство. В този смисъл животът им е неоценим и несравним с едно безрадостно и многолюдно вегетиране. Ярък пример в историята ще остане – Майка Тереза.

Затова живеете според посоката на собственото си щастие, интереси и вътрешна потребност. Старайте се да помагате по най-добрия начин, според възможностите си, но най-вече да е искрено, без очаквания за отплата. Това ще отложи остаряването и ще ви позволи по-дълго да се радвате на младостта. Затова хванете живота си в ръце и го изживейте така, че да го направите смислен и полезен, както за себе си така и за околните!

Защото “Най-хубавия ден е днешният”!, както го описа Майка Тереза.

ЛИТЕРАТУРА:

1.Наталия Александрова Н. – „Стареенето“

ЗА КОНТАКТИ:

Зорница Светославова Казасова, I курс – Социална педагогика, РУ „Ангел Кънчев”, e-mail: zornitza_kazasova@abv.bg
Доц.д-р П.Петров РУ „Ангел Кънчев”

Съвременни форми на изобразително изкуство – пърформанс и хепънинг в урока по изобразително изкуство

Петя Кирилова

Научен ръководител: доц. д-р Виолета Ванева

Днес децата живеят в свят, който се ръководи от други норми. Съвременните технологии променят света със светкавични темпове. Подрастащите се адаптират много бързо към новостите, за разлика от по-възрастното поколение. Съвременният учител също трябва бързо да се пригоди към изискванията на новото време и да бъде полезен на своите ученици. От своя страна българското дете очаква от своя учител да бъде не само организатор, но и помощник. Използването на нови методи и форми на работа в учебния процес се оказва от огромно значение за възприемане и осмисляне на преподавания учебен материал. Тенденциите в развитието на България през последните години изискват по-ефективна организация на обучението и възпитанието. На новата обществена реалност са необходими личности, умеещи да намират различни пътища и многопосочни решения в проблемни ситуации, което води до развитие и предоставя възможност за себедоказване и успех. В този аспект проблемът за стимулирането и развитието на креативността заема важно място.

Хепънинг (случка, събитие) е колективно изкуство, което обединява режисирани и импровизирани театрални действия (между художниците или между тях и публиката) и визуални средства. Той не се повтаря и не оставя художествена творба, затова се документира чрез фотографии или филми. Действието не се режисира предварително.

Пърформанс (спектакъл, представление) - изкуство на живото действие, което комбинира различни форми на театъра и визуалните изкуства. Възниква в края на 60-те години, разиграва се в обществена среда. Той протича като кратко представление пред публиката с елементи на танц, театър пантомима и др. Създавайки „живи творби“, авторите на пърформанси провокират зрителя към определена емоционална реакция. Той не се документира и може да се повтаря многократно.

За разлика от хепънинга при пърформанс авторите и публиката остават разделени. Пърформансът най-често се демонстрира от един отделен художник, който работи със средства на експерименталния театър или интегрира пърформанса в акции и представления, включващи елементи на боди арт или изкуството на процеса.

Предмет на настоящото изследване е приложението на пърформанса и хепънинга в часовете по изобразително изкуство в началното училище. Обект на

изследване са 22 деца на 9-10 години от IOY „Отец Паисий“ – град Русе. От тях 13 момичета и 9 момчета.

Поставихме си следната **цел**: *Да се се проучи възможността да се включат съвременните форми на изобразително изкуство -пърформанс и хепънинг в урока по изобразително изкуство в начална училищна възраст.*

Целта конкретизирахме в следните **задачи**:

1. Проучване на литературни и интернет източници, свързани със съвременните форми на изобразителното изкуство-пърформанс и хепънинг .

2. Анализ на учебната документация по изобразително изкуство за трети клас по отношение на възможностите, които дава за използване на пърформанс и хепънинг.

3. Да се подберат теми на уроците по изобразително изкуство в които да се приложи съвременните форми на изкуството.

4. Да се установи дали тези форми допринасят за развитието на творческите способности на децата.

5. Да се установи проявяват ли децата интерес към съвременните форми на изобразителното изкуство-пърформанс и хепънинг.

6. Провеждане на практическа работа.

В нашето изследователско проучване формулирахме следната **хипотеза**: *Допускаме, че използването на хепънинг и пърформанс в часовете по изобразително изкуство ще допринесе за развитие на творческите способности на учениците от начална училищна възраст.*

Експерименталната работа в педагогическото изследване се провежда в ОУ „Отец Паисий“ град Русе с ученици от трети клас на възраст 9-10 години в уроците по изобразително изкуство през месеците септември октомври и ноември. От участвалите в изследването 22 деца, 13 са момичета и 9 момчета.

Изработен бе постер с правилата за работа в екип:

- Изслушваме се взаимно.
- Проявяваме уважение един към друг.
- Помагаме си.
- Търсим помощ при затруднение.
- Всички работим отговорно и активно.
- Говорим ясно и точно, не повишаваме тон.

От проведената работа и направеното изследване могат да се направят следните **изводи**:

- Чрез пърформанса и хепънинга учениците преживяват часовете по изобразително изкуство, те изследват преживяванията на другите около себе си, споделят, съвместно търсят решение на проблема и придават значения. Стимулира се вниманието, мисленето и въображението, като се акцентира на емоционалните състояния на ученика.

- Мотивацията, произтичаща от очаквания продукт и реализацията му, осмисли по особен емоционален начин труда на малките ученици. Докосването до необикновения свят на съвременното изкуството, носещ в себе си богатство от образи, идеи и теми впечатлява, вълнува, подбужда към размисъл и активност малкия ученик.

- Създаването на условия за прилагането на пърформанс и хепънинг при учениците е не само начин, чрез който се преодоляват стереотипните репродуктивни методики на работа, но и път за постигане на високохудожествени образци в ученическите творби, както и цялостното развитие на личността.

- Интересът на децата към учебната проблематика е съществен стимул за активно участие в процеса на обучение и възпитание.

- Много разпространено е мнението, че творчеството е област само за определени, които са надарени с талант. За детето няма ограничения, то не дели хората на такива с възможности и други, които не притежават дарба. Ако разбираме творчеството в неговия истински смисъл, като съзидание на нещо ново ще стигнем до извода, че творчеството е област в по-голяма или по-малка степен за всички, че то е нормален и постоянен спътник на детското развитие.

- Творческата дейност е тясно свързана с естетическото възпитание и неговите задачи, а именно: създаване на умения у децата да възприемат красивото в околната действителност; върху основата на естетическите възприятия да се развиват естетически чувства; възпитаване на интерес и потребност от контакти с различните дялове на изкуството -художествена литература, музика, изобразително изкуство

- Включването на пърформанса и хепънинга в часовете по изобразително изкуство е от голямо значение, защото това им позволява да проявяват себе си, да реализират творчески идеи и да осъществяват собствен свободен избор. Изкуството се явява и източник на наслада и така функциите му се простират освен върху познавателното развитие на детето, така и върху естетиката.

- Съвременното изкуство със своята емоционална наситеност привлича подрастващите и те започват по-активно да общуват с него, особено ако има кой да ги улесни при възприемане и преживяване на емоционалния му заряд.

- След всичко казано може да се направи изводът, че съвременното изкуството заема изключително важно място във формирането на детската личност, развива въображението и естетическия вкус на детето и като цяло подпомага израстването му като щастлива и пълноценна личност. Ето защо още в началната училищна възраст е необходимо да му се отделя специално внимание и място в педагогическия процес.

- Приложението на пърформансът и хепънингът под формата на групова работа в часовете по изобразително изкуство допринася за развитието на социални умения и качества у детето. Обучението в класната стая става много по-емоционално и ефективно, когато се прилагат елементи от теорията и практиката на работата в екип. Така у децата се изграждат познавателни

умения, отношения и компетентности, установява се положителен микроклимат в класната стая, развиват се граждански умения, децата се учат на уважение и взаимопомощ, повишава се и тяхната самооценка.

Глобализацията в света изисква и глобализация в реалното образование. Въвеждането на новости в процеса на учене се обвързва с устойчивостта на образованието. Тя ни кара да се заинтересуваме от проблемите около нас. В контекста на устойчивото развитие образованието означава „учене през целия живот, а не само усвояване на истини за определен период от време“. Чрез прилагането на съвременното изкуство в часовете по изобразително изкуство се създава нова, творческа, интересна и значима за младия човек атмосфера, която е основана на себепознанието и постоянно образование на личността.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Башовски, И. Рисувателни методики. В; Ръководство за изследване на детето – първа част, под ред. на Б. Минчев. Веда Словена – ЖГ, С., 2000 г.
- [2] Димчев, в. Изобразително изкуство – Методика, с., Народна просвета, 1970 г.
- [3] Дичев, В. Развитие на художествено - изобразителните дейности., С., Народна просвета, 1997 г.
- [4] Занков, О. Проблемността в обучението по изобразително изкуство, сп. НО, бр.6/1995.
- [5] Проблеми на обучението по изобразително изкуство, сборник, С., Народна просвета, 1978 г.

За контакти:

Петя Кирилова

p_kirilova1984@abv.bg

Състояние и тенденции в подготовката на студентите по специалността “Социална педагогика”

автор: Габриела Петкова
научен ръководител: доц. Петър Петров

Abstract: *This paper is focused on the origin of the social pedagogy as academic specialty. Development, achievements and recommendations regarding this activity. Collaboration of social pedagogy with other sciences as – philosophy, economics, medicine, law. Student's questionnaires related to the topic included.*

Keywords: *speciality, social pedagogy, education, achievements, specialist's training, Socio-pedagogical work, children, adolescents.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Понятието “социална педагогика” се появява за първи път през XIX в. в Германия. До началото на XX в. социалната педагогика вече е утвърдено направление на европейското реформаторство. Социално-педагогическите идеи навлизат в България със зараждането и обнародването им в Германия. В първите десетилетия на XX в. социално-педагогическата практика в България е по европейските стандарти, а към 1940 г. са налице значителни постижения и мрежа от социално-възпитателни институции за деца и възрастни. Въпреки тези постижения, по време на социалистическия режим, социалната педагогика не намира място сред университетските учебни дисциплини, защото е обявена за “буржоазна”. След 1989 г., социалната педагогика постепенно започва да се утвърждава като университетска специалност.

Първата прото-специалност у нас възниква в Софийския университет през учебната 1991/1992 г. под названието “Дефектология и социални грижи”. Първият учебен план за бакалавърска степен на специалност “Социална педагогика” в СУ действа от 1991 г. до 2000 г. Специализациите са насочени към потребителите на социалните услуги: Социален патронаж, Социално дело в детска и юношеска възраст и Преквалификация и пренасочване на работната сила. Магистърската степен има три програми: Социална превенция в детска и юношеска възраст, Девиантно поведение и ресоциализация в детска и юношеска възраст и Геронтология. През учебната 1997/1998 г. се въвежда нов учебен план. Премахват се специализациите, а техните дисциплини оформят пет специализиращи блока, задължителни за всички студенти: Професионално развитие на работната сила, Работа с възрастни и стари хора, Социално-педагогическо консултиране и подпомагане, Педагогика на девиантното поведение, Педагогически съветник. Следващата промяна в учебния план на специалността е през 2003 г. Съкращават се дисциплини, намалят се часове, с цел избягване дублирането на учебното съдържание, и се увеличава делът на избираемата и практическата подготовка на студентите, също така се утвърждават нови магистърски програми.

Почти едновременно с въвеждането на специалността в СУ, започва обучението на студенти и в ЮЗУ “Неофит Рилски”, първоначално задочно, а по-късно и в редовна форма. През следващите години тази специалност се открива във всички пълни държавни университети у нас – Шуменски, Великотърновски, Пловдивски, Бургаски и Русенски. Русенският университет последен въвежда дисциплината “Социална педагогика” едва през учебната 2009/2010 г., но трябва да се спомене, че в него през учебната 2002/2003 г. е бил осъществен прием за завършили с колежанско образование медицински сестри и учители, които са се обучавали задочно в тази специалност.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Днес, учебният план по специалността “Социална педагогика” включва основни дисциплини от всички области на науките, служещи за подготовката на социалните педагози: философия, етика, психология, социология, икономика, право, медицина, информационни технологии, а от осигуряващите специализирана подготовка: въвеждане в специалността, социална политика и управление, основи и методи на социалната работа, работа със семейството, възрастни и стари хора, деца и рискови групи, безработни и др. Освен основните дисциплини, подготовката на студентите включва общи и специални педагогически дисциплини: теория на възпитанието, дидактика, история на педагогическите учения, сравнително образование, социална, семейна педагогика, андрагогика, герагогика, гражданско образование, теория и методика на социално-педагогическото консултиране и съветване, педагогика на свободното време, социализация и ресоциализация, професионално ориентиране, специална педагогика и т.н.

За дължителна е практиката през втората половина от обучението. Освен това, студентите имат и курсов проект, който е с изследователска насоченост в предпоследната година на обучение и защита на проект с практическа насоченост в края на държавната практика (стажа).

За да се направи равностойка за удовлетвореността от обучението, е направена анкета сред всички студенти от “Социална педагогика” преди дипломирането. Тя е насочена към мнението им за практическата реализация, перспективите за кариерно развитие и самооценка на качеството на подготовката им в университета. Резултатите са следните: почти всички вярват, че подготовката им има практическа реализация, но желаят по-голяма практическа насоченост в обучението си, което е свързано с промяна в учебния план. Близко две трети от студентите са удовлетворени от получените практически умения за работа, останалите не са напълно доволни. Нещото, от което абсолютно всички са доволни е дисциплината “Тренинг на комуникативните умения”, която представлява само упражнение. С такава насоченост са избираемите дисциплини като: “Социално-терапевтичен театър”, “Арт-терапевтични техники в консултирането и социално-педагогическата работа”, “Групов арт-терапия”, “Синемалогия в социално-педагогическата работа”, “Невербална комуникация”, “Проектна работа”, “Работа с деца в риск”, “Етнически групи”, “Бежанци”, “Соционика”, “Анимация”, “Приемно семейство”, “Кризисна интервенция” и др.

Според бъдещите социални педагози, тази професия дава изключителна възможност за положителни промени в обществото, изисква качества, които те самите притежават и доразвиват по време на обучението си. Също така вярват, че имат перспектива, тъй като има недостиг на дипломирани социални педагози.

Все пак випускниците са на мнение, че професията на социалния педагог не е добре платена (95%), половината смятат, че няма висок престиж в обществото (56%) и че е трудно да се практикува в днешно време (50%).

За шестите три четвърти от тях изявяват желание веднага след дипломирането си, веднага да започнат работа по своята специалност. Но едновременно с това, да започнат да изучават и друга специалност, за да получат допълнителна квалификация. Останалите студенти или не знаят с какво искат да се занимават след завършването си, или пък са се ориентирали към друга професия, извън социално-педагогическата сфера.

Подобна анкета бе направена и в Русенски университет “Ангел Кънчев” от студентите, специалност “Социална педагогика”, първи курс. Резултатите бяха следните: 95% от студентите смятат, че подготовката по специалността има практическа реализация, или поне донякъде е така; 80% от тях искат по-голяма практическа насоченост в обучението си; всички вярват, че професията на социалния педагог има перспектива, но 60% от тях са на мнение, че реална

перспектива ще има едва след 10-15 години; 95% от студентите са отбелязали, че тази професия не е добре платена; 80% – че професията няма висок престиж в обществото; но обнадеждаващото е, че въпреки това тяхно мнение, 90% от тях изявяват желание да работят по специалността си, и то – веднага след дипломирането си.

Има три важни акцента, свързани с професионалната изява на социалния педагог:

- необходимата разностранна подготовка и компетентност – налице, обаче, са следните процеси: нарастваща демокрация и неограничен достъп до новини, информация, т.е. всеки индивид избира в какво да вярва; отношенията между поколенията се променят – вместо по-възрастните да са образци на по-младите, е точно обратното; мястото на училището, като фактор за социализация, малко по малко се заема от медиите и интернет; нараства необходимостта от непрекъснати преквалификации – възрастното поколение може да се окаже десоциализирано от някои млади хора, поради бързото остаряване на знанията; появява се феноменът на т.нар. “постмодерно семейство”, който се характеризира в: безразличие на подрастващия, нестабилност в живота на семейната двойка, еманципацията на жената; контактите стават все повече електронно зависими, най-лесният начин на децата да привлекат вниманието са агресията и насилието;

- професията “социален педагог” не е регламентирана официално у нас;

- въпросът, свързан с приликите и разликите между социалния педагог и социалния работник – двете професии много се припокриват, но социалната педагогика е свързана повече с превенцията, възпитанието, консултирането и съветването на деца и семейства, а социалните дейности – с грижата, услугата, медиацията.

Могат да се систематизират следните приоритетни перспективи на социално-педагогическата наука и практическа дейност:

- да се утвърди и регламентира позицията на социалния педагог в образователните институции;

- да се регламентира приоритетната пригодност и позицията на социалния педагог в местата за превенция и превъзпитание;

- социалният педагог да бъде реално въвлечен в процеса на социалното възпитание на обществото като аниматор и консултант на гражданската активност по отделни, значими за обществото, теми и проблеми;

- необходимо е активизиране на усилията за утвърждаване на възможностите на социално-педагогическата консултативна помощ и съветване при решаването на проблемни, кризисни или конфликтни ситуации;

- важно е да се коментира въпросът за влиянието на средствата за масова комуникация и как чрез тези средства, възпитанието, чрез образци, бива изместено от възпитание чрез “звезди”;

- изключително важно е да се изготви национална стратегия за възпитанието и ценностите на българина;

- социалната педагогика се нуждае от подкрепата и сътрудничеството на Българската православна църква;

Би могло да се направят някои съществени препоръки за усъвършенстване на учебното съдържание, формите и организацията на обучението по социална педагогика:

- усъвършенстване на учебната документация;

- по-широко включване на демонстрации, хоспитиране и интерактивни методи на обучение;

- разнообразяване на формите за практическа подготовка чрез практики;

- включване на задължителни практически занятия във всички блокове на учебния план;
- създаване на отделни модули за същинска практика в зависимост от интересите на студентите;
- систематична и кооперативна съвместна работа с “базовите” специалисти;
- разширяване участието на студентите от трите степени на образование;
- осигуряване на водещи специалисти от национален и международен мащаб;
- подпомагане на участието на студентите в медийни кампании;
- използване на възможностите и базата за работа във факултета и университета;
- инициране и разгръщане на система за насочване за работа, специализация, квалификация и супервизия на дипломираните студенти;
- организиране на регулярни срещи, семинари и конференции за споделяне на опит;
- осъществяване на медийна подкрепа;
- създаване на междукатедрени, факултетни и междуниверситетски центрове;
- съвместна работа и обмяна на опит и специалисти от обществени, държавни институции;

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Възпитанието и обучението се зараждат с развитието на човешкото общество. Обществената функция на възпитанието е да подготви децата за живота на възрастните – да получат необходимите знания умения и навици, да усвоят писаните и неписани правила на социалното общуване. Социалната педагогика се занимава с последиците от социалното неравенство и процесите на маргинализация в обществото, както и възможностите за подобряване на живота, обучение и компетентност за развитие на рискови деца, младежи и възрастни. Професията на социалния педагог/работник е от изключително значение, стига, разбира се, той да е искрен, да върши работата си с желание, а не колкото да работи нещо. Социалният педагог/работник има твърде много отговорности и задачи, но въпреки това, в днешно време, все повече млади хора изявяват желание да учат “Социална педагогика” или “Социални дейности”. Това е радваща тенденция, с оглед на деструктивните процеси в последните 20 години във всички сфери на живота.

Духовната самота, невъзможността за истинско общуване и хармония в семействата и приятелските кръгове, за жалост, отвориха тази ниша в социалното пространство. На нас се пада отговорността, да върнем толерантността и разбирането в човешките отношения, да се опитваме да обединяваме различията с последователност и хуманизъм. Вярвам, че ще успеем.

ЗА КОНТАКТИ:

e-mail: gabriela_petkova_@abv.bg

Значение на семейното възпитание и стилът на живот за формирането на умения и навици за здравословен начин на живот на съвременното дете

Петър Цанков

Научен ръководител: гл.ас. д-р Д. Стоянова

Health and viability are of tremendous importance for the full realization of human potential?

Only healthy person may develop and manifest talents and abilities fully. Health has always been paramount vital necessity, but in today's growing importance in medical, social, economic, moral and legal standpoint.

Key words: family, style, life skills, habits, children, society.

ВЪВЕДЕНИЕ

Здравето и жизнеспособността имат огромно значение за пълноценната реализация на човешкия потенциал – само здравият човек може да развие и изяви заложбите и способностите си в пълна степен. Здравето винаги е било първостепенна жизнена потребност, но в съвременните условия нараства неговата значимост от медицинска, социална, икономическа, морална и правна гледна точка. То е един от глобалните проблеми с жизненоважно значение за цялото човечество и изисква сътрудничество и партньорство.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В научната литература здравето се разглежда в два аспекта: социално-икономически и личностно-психологически. В най-общ смисъл, то се определя като био-социален процес на изменение, развитие и усъвършенстване на физическите и умствени сили и възможности на индивида.

Според Конституцията на Световната здравна организация здравето се разглежда като “състояние на пълно физическо, психично и социално благополучие, а не само като отсъствие на болест или физически недъг”. В това определение е подчертан позитивният аспект на здравето. То има както биологична, така и психологична и социална страна, които са взаимно свързани.

Традиционното възприемане на здравето като медико-биологичен феномен вече се отхвърля. Чрез обединяването на биологичния и социален подход се очертава неговият т. нар. интегрален био-социален модел. Тук здравето се разглежда като “ процес на съхранение и развитие на биологичните и социални функции на човека, на оптималната му трудоспособност и социална активност при максимална продължителност на човешкия живот”. [7]

Здравословният начин на живот е система от жизнени дейности, съобразени със запазването и увеличаването на здравето на отделния индивид и обществото.[7]

Здравословният стил е основен израз на позитивно здравно поведение.[7]

Икономическите и социални условия в страната през последните години увеличили негативните въздействия върху здравето на нацията, свързани с хроничния дисстрес, структурата на разходите и потреблението, злоупотребата с цигари, алкохол, наркотици, рисковото сексуално поведение, дисбаланса в храненето. Увеличи се и влиянието на вторичните рискови фактори, повишаващи вероятността за възникване на заболявания, като артериална хипертония, диабет, затлъстяване и наднормено телесно тегло (Схема 1) [6].

Схема 1. Фактори, влияещи на здравето и начина на живот

Опростена схема за здраве в риск

Най-силно изложени на действията на тези фактори са децата, гражданите с ниски доходи, някои етнически общности, лицата с вродени увреждания .

Кризата в здравното състояние на българския народ, неговия влошен жизнен стандарт и здравно-демографски статус правят особено актуален и социално значим проблема за здравното възпитание на младото поколение на съвременното дете.

Ефективни пътища за издигане равнището на здравна култура и възпитание на подрастващите са училището и семейството. Основен въпрос, от който зависи успехът на програмата за здравно възпитание в учебната среда е да се създадат достатъчно добре квалифицирани кадри, учители, здравни работници, които да съдействат за решаването на тази стратегическа задача.

В много европейски страни училищата разполагат със стратегии и програми, които информират учениците как да се предпазват от вредни за здравето поведенчески прояви и по какъв начин могат да ги преодолеят.

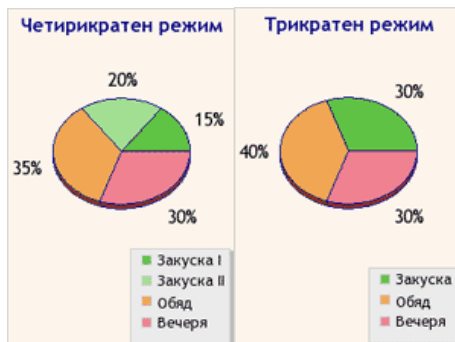
От особено значение е нивото на здравна култура на родителите, защото процеса на здравно възпитание започва именно в семейството.

Колкото по-открито се гледа на проблема, толкова по-уверено ще се търси решение и в нашите български училища и семейства. Особено важно за поддържане на добро здраве е храненето.

Изграждането на навици у децата по отношение на храненето като един от основните компоненти на здравословния начин на живот, е тясно свързано със стила на живот и характера на семейното възпитание. Най-пряка връзка между двата компонента се наблюдава при прилагането на два от основните принципи на здравословното хранене, а именно спазването на оптимален и здравословен режим на хранене и осигуряване на балансираност и качеството на храната.

Доказано е, че за нормалната дейност на храносмилателната система и за доброто усвояване на храната при подрастващите е необходимо храненето да става винаги в определени часове. Най-благоприятно за организма на децата е четирикратното хранене. Трикратното хранене е по-неблагоприятно, но приемливо. (Схема 2.)[3]

Схема 2. Норми за оптимално разпределение на компонентите за хранителен прием при трикратен и четирикратен режим на хранене

Поради ниските доходи голяма част от населението е с дисбалансирано хранене и с нарушен (понижен) режим на хранителен прием.

Ниска е консумацията на храни като месо, мляко и млечни продукти, плодове и зеленчуци,. Влошеният начин на живот и напрегнатата атмосфера в дома оказват лошо влияние върху здравето на съвременното дете.

Друг фактор, който влияе върху здравето е условията в жилищната среда и семейството. Там протича голяма част от физическото и духовно развитие на детето, полагат се основите на личността му и се изграждат първите здравни навици.

Влиянието на всички тези фактори – социални, икономически, екологически – не трябва да се пренебрегва. От тях зависи до голяма степен здравословния начин на живот на съвременното дете. Той допринася за високата жизнеспособност на младото поколение и неговата пълноценна изява. Здравословният начин на живот е съвкупност от осъзнати действия на индивида, насочени към запазване на собственото му здраве и здравето на обкръжаващите го хора.

В тази връзка, е необходимо да се обърне внимание на обучението и възпитанието в здраве. Проблемът за здравното възпитание на родителите е първостепенен и обучението в здравословен начин на живот се третира като една от основните образователни цели. Именно в семейството детето получава своите първи „уроци по възпитание“ – по-рядко целенасочени и организирани, но основно чрез примера на средата, в която то расте и се формира като индивид и личност.

Така често изграденото във възпитателен аспект при детето в семейството трудно може да се промени по-късно, независимо от едни или други въздействия на други фактори.

Осигуряването на условия за хигиена и здравословен живот на децата, чрез подходяща домашна и близка социална среда, рационално хранене, физически упражнения, контакт с въздух и слънце, труд според индивидуалните сили. Реализацията на тази задача е свързана с изграждането на положителни привички, както в резултата на подражание на родителите, така и чрез многократно повторение на дадено действие, като от основно значение е съзнателно поставена цел и волевите усилия за нейното постигане. В семейството трябва да се изграждат трудови здравно-хигиенни и привички за социално и културно поведение.

От казаното до тук родителят трябва да има ясна представа за процеса на възпитание и развитие на детето: да упражнява контрол съчетан с любов и подкрепа; да отделя време и внимание на детето; да се старее да го разбира и съветва, да води равностоен диалог; да представя самостоятелност, право на вземане на решение и поведенчески прояви в рамките на предварително установени граници; да продуцира позицията на детето като равностоен член на семейната общност със свои права и задължения; да поощрява познавателната активност, инициативата и творчеството в процеса на взаимодействието със средата; да създава условия за правилно физическо развитие на детето и здравословен начин на живот; да поощрява стремежа на детето за самоутвърждаване и себе доказване като част от психосоциалната идентичност.

Здравното възпитание започва веднага след раждането на детето и продължава през целия му съзнателен живот. Здравото е лична и социална ценност и затова е необходима социална подкрепа и сътрудничество за развитие и формиране на умения за личен избор на здравословен начин на живот.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Здравното и семейно възпитание е основа за нормалното физическо и психическо развитие на подрастващото дете. Те оказват положително влияние върху тяхното съзнание и поведение и е предпоставка за формиране на правилни възгледи за здравословен начин на живот, за изграждането на умения и навици за пълноценно съществуване на съвременното дете.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Александровска, Е. Съвременни аспекти на училищното здравеопазване. –сп. Педагогика, 2003г кн.6,28.
- [2] Бояджиев, В. Хигиенни проблеми на съвременното училище. С., МФ, 1985.
- [3] Заключение на екип лекари – консултанти на тема: „Теория на здравословен начин на живот”
- [4] Моето здраве, моето училище. Ръководство за утвърждаване на здраве в училище. Ред. Л. Георгиева. С., 1997.
- [5] Петров, П. Дидактика. С., Веда Словена-ЖГ. 2001.
- [6] Регионална институция за опазване и контрол на общественото здраве – Велико Търново; Статия „Рискови фактори”
- [7] Цоневски, Д. Социално-медицински измерения на здравословния начин на живот. – Хигиена и здравеопазване, 1998, кн. 2.
- [8] Цветков, Д. и кол. Хигиена и екология. Знание, С., 1999.

За контакти:

Петър Венциславов Цанков- студент от Русенски университет „Ангел Кънчев”, специалност Предучилищна и начална училищна педагогика, ПНУП „Бакалавър” е-mail: sladurat_arh@abv.bg

Ще бъде ли БНБ спасител от последна инстанция или екзекутор на „Гирдап“?

Марбуле Папазова

Would Bulgarian National bank savior of last resort or executioner of Girdap: Bank Girdap is one of the first joint-stock companies in Bulgaria, which in the long historical period operating in the country. It turns out however that is not only credit and deposits business, but became a sort of commercial plant. Girdap creates its creation in the country and establish lasting relationships with foreign exporters. Particularly remarkable is the Bank's activities during the conduct of wars Bulgaria (1912-1918). But the lack of awareness of the development of economy in the postwar crisis and speculation made by its management led to bankruptcy of the bank, and hence the bankruptcy of its creation Bulgarian Macedonian bank.

Key words: Bank Girdap, bankrupt, credit, finance.

Банка „Гирдап“ е едно от първите акционерни дружества в България, което в продължителен исторически период действа на територията на цялата страна. То се основава в края на 1881 г. в Русе, а от началото на 1882 г. започва да функционира като Акционерно спестително дружество „Гирдап“. Оказва се, обаче, че дружеството не извършва само кредитна и влогонабираща дейност, а се превръща в своеобразна търговска централа. В книгата си „Стопанско развитие на Русе 1878-1947“, а също така и в изследването си относно развитието на банково-кредитното дело в крайдунавските градове след Освобождението до войните (1878-1912 г.), доц. д-р Любомир Златев, русенски стопановед и преподавател по исторически дисциплини в Русенски университет, посочва още, че инициативата за създаването на „Гирдап“ не е чисто русенска, а е по-скоро акция нагласена „отгоре“, по време на режима на пълномощията. Причините затова той вижда в създадения тогава Държавен съвет, който с многобройни законодателни актове се стреми да насочи българското стопанско развитие по европейски път и главно да наложи акционерната форма на организация на предприемаческото съсловие, която в този момент се налага в Германия. [3, с. 16, с. 272] „Гирдап“ създава свои креации в цялата страна и установява трайни връзки с чуждестранни експортьори. Особено забележителна е дейността на банката по време на водените от България войни (1912-1918 г.). Но липсата на усет за развитието на икономиката в условията на следвоенната криза и спекулациите, извършвани от нейното ръководство водят до банкрут на банката.

Ключови моменти са натрупаните вътрешни дългове и съучастията на „Гирдап“. Събитията около нейния фалит показват методите, чрез които една частна банка може да се саморазруши чрез използването ѝ като средство за постигане на лични цели и за уреждане финансовото състояние на собствениците и управата.

Тук участието на БНБ се свежда до това дали тя да подкрепи затъващата институция или да остави събитията да следват своя естествен ход. Разбира се, при отделните случаи на фалити на кредитни институции в историята, изборът на БНБ не е еднозначен. Той се прави под влияние на външни фактори и разнопосочен натиск.[1, с. 510]

Казусът „Гирдап“ се отличава с това, че при него става дума за една дълбоко разядена отвътре структура, а на БНБ ѝ се налага да балансира между собствените си преки интереси и силно заплетената политическа обстановка.[1, с. 510]

Българска народна банка през 1911 и 1912 г. проявява на няклоко пъти известно недоверие към „Гирдап“, когато отказва да ѝ отпусне кредит срещу депо полици, да ѝ сконтира полици или да приеме портфейл на Добричкия ѝ клон, поради това че представените записи са издадени от земеделци. Това са и първите сигнали за появилите се пукнатини в отношенията на двете финансови институции. [1, с. 506]

„Гирдап“ реагира по очаквания в случая начин. „Не смятаме за излишно да добавим, че нашият портфейл е безупречен“, пише тя в едно от възразенията си, а

исканият кредит е свързан със стеснения кредитен пазар в Европа. Молбата ѝ е Българска народна банка да преразгледа отказа на заем срещу депо полици. „Уверени сме, че Управителният съвет ще се отнесе с нужното внимание към нуждата на най-старото българско кредитно учреждение, което иначе не би си позволило да настоява на искането си, ако не беше уверено, че БНБ не разпределя математически кредитите, без обзор на индивидуалните достойнства на всеки кредитен институт отделно.”[4, л. 5] Тя се оправдава, че полиците са действително на земеделци, но те са все лица с отлично имотно състояние, производители, а не спекуланти.

В архивите на БНБ около несъстоятелността на „Гирдап” не се срещат други подобни случаи от този период. Но след Първата световна война банката е напълно преобразена. Бележите за „Гирдап” и за сродните ѝ акционерни дружества, изготвени от френските военни власти за същността на изникналите през 1916-1918 г. акционерни дружества, са унищожителни. Банката участва във финансови спекулации, взема пряко или косвено участие в създаването на Първо българско циментово дружество „Лев”, основано през 1917 г., в АД „Мини Курило”, изградено през същата година, в АД „Модерен театър”, учредено през 1918 г., в Българска Македонска банка, основана през 1916 г. и др. Главните акционери на „Гирдап” – Бончо Боев, Иван и Никола Ковачеви, могат да бъдат открити в най-различни комбинации в други дружества. Репутацията на тези личности е съмнителна, а това се отразява и на репутацията на „Гирдап”. В доклада на Тевене Б. Боев е описан като „човек от най-подозрителните от гледна точка на почтеността”. За Българска Македонска банка се предсказва, че е обречена на фалит. „Основателката ѝ банка „Гирдап” има много лоша слава в България. Ръководителите ѝ в по-голямата си част са авантюристи”. АД „Курило” се характеризира като „несериозно начинание с германски авантюристи”. В крайна сметка „Гирдап” е свързана с хора близки до Радослависткия режим и до германците, което е в неин ущърб след края на войната. Реномето на банката е сериозно подкопано и тя вече е белязана като нечиста институция – управление с подозрителна честност, рисковани съучастия, ярка политическа окраска.[1, 508-509]

Русенският клон на БНБ през декември 1921 г. докладва на Централата си в София в тайно писмо, че Българска кредитна банка „Гирдап” има открит кредит 600 000 лв. при нея срещу депо полици и 30 протестирани полици за 136 506 лв., измежду които две от по 50 000 лв. на Н. Алтимирски от София и разни други 28 полици за 36, 506 лв. С тревожност клонът обръща внимание на факта, че от известно време много от депозираните по сметката на „Гирдап” полици мъчно се плащат, а и самата банка не е в състояние да изплаща протестираните полици, като ги взема обратно, понеже не разполага с никаква наличност. Трябва да се отбележи, че Банката има и много други задължения при други банки, особено на разни частни вложители. Освен това, тя е притисната от държавния бирник за изплащане на дължимите ѝ данъци.[5, л. 1]

В изпълнение на наредбите на Централното управление на БНБ, Русенският клон извършва проверка по данъчните задължения на „Гирдап” и установява, че тя дължи за данъци, глоби и върхнини 108 509 лв., които е необходимо да изплати до 31 декември 1921 г., съгласно отсрочката, дадена ѝ от Министерството на финансите. Затрудненото финансово положение на „Гирдап” личи от факта, че тя не е внесла нищо срещу този данък, макар за целта да е получила 30 000 лв. от свой акционер. Още повече, че и Варненският ѝ клон не разполага с парични средства и оттам не може да се разчита на каквито и да било постъпления. За да си осигури вземанията по протестираните депозирани полици, Русенският клон на БНБ се снабдява с изпълнителни листове по тях срещу преките длъжници, гарантите им и джирантите, запазвайки си правото върху лихви и други. За да открият сметка на „Гирдап” срещу залог на ценни книжа във Виена, от която да се покриват

протестираните полици, тя отправя до банката Сосиете Отришиен де Креди във Виена депеша, за да се предадат депозираните в нея облигации на кореспондента на БНБ, Алгемайне Феркерс Банк, която съответно получава надлежните инструкции.[5, л. 3-4]

За да гарантира вземанията си от Българска Кредитна банка „Гирдап“ и Българска Македонска банка по специалните им текущи сметки срещу депо полици, Народна банка взема допълнителни гаранции от Македонска банка по заложените от нея тютюни. Също така Управителният съвет на Централна банка решава в бъдеще да не се протестират депозираните полици по сметката на „Гирдап“, а да се заменят с нови по избор до ликвидиране с продажбата на тютюните на Македонска банка.[5, л. 12]

През 1924 г. „Гирдап“ успява да се издължи напълно на Русенкия клон на БНБ по специалната си текуща сметка срещу ценни книжа.[5, л. 13]

За да осигури вземанията си от Българска Македонска банка и банка „Гирдап“, още през юли 1920 г. Българска народна банка засилва гаранциите по дълговете на двете банки, приемайки в залог като допълнителна гаранция тютюните им в Пловдив и Татар Пазарджик (около 500 кг).[6, л. 1] През 1921 г. се слага ръка и върху заложената във Варна морска сол.[7, л. 72] По този начин значителна част от средствата на Българска Македонска банка и „Гирдап“ са замразени в полза на Българска народна банка. Отново всичко по фасадата изглежда нормално.

От своя гледна точка „Гирдап“ счита, че БНБ е длъжна да ѝ помогне. Тя изтъква дейността си на институция символ, която следва да бъде поддържана едва ли не с оглед на „славното минало и престиж“, при все че тя е най-старото кредитно дружество, с най-широки връзки зад граница.

За определен период от време БНБ приема, че влошеното стопанско положение в страната е по-важната причина за затъването на банката, отколкото вътрешните ѝ проблеми. Отбелязва се например, че цената на тютюните е спаднала и част от тях е продадена в Америка (с разрешение на БНБ) ненавреме и при не особено изгодни условия. Това допълнително е утежило положението на залогодателите[4, л. 106]. Народна банка проявява известна благосклонност към положението на „Гирдап“ и в началото на 1922 г. ѝ съобщава, че „поради настъпили инциденти в кредитното ѝ положение, желае да ѝ се дадат ... последни улеснения, за да излезе от това критическо положение“ ще приеме ред облекчителни мерки, а именно:

- По всичките протестирани досега полици на Банката по специалната ѝ текуща сметка срещу депо полици при Софийския клон на БНБ и тези на Българска македонска банка, носещи подписите на членове от управителните съвети на двете банки, ако не се дадат ипотечи на недвижимите имоти за гарантиране вземането на БНБ, ще се вземат изпълнителни листове срещу длъжниците и наложат възбрани на недвижимите имоти;
- Всички депозирани полици по сметката на Македонска банка и „Гирдап“, занапред няма да се протестират, а се заменят с нови по избор, докато се ликвидира продажбата на тютюните на Македонска банка в Ню Йорк и Татар Пазарджик;
- Депозираните от Македонска банка полици за 3 000 000 лв., издадени от „Народен магазин“ и протестирани от софийския клон на БНБ, на 25 декември 1921 г. е необходимо да се издължат чрез задължение на Българска македонска банка по специалната ѝ текуща сметка за залог на стоки при гореспоменатия клон, като със същата сума – 3 000 000 лв. се намали кредитът на Македонска банка по специалната ѝ текуща сметка депо полици, която занапред ще бъде 9 000 000 лв. вместо досегашните 12 000 000 лв;

- На Българска македонска банка се дава срок от 20 дни да продаде тютюните си, заложені срещу сметка при Татарпазарджишкия клон на БНБ, като в противен случай ѝ се заявява, че ще се изхвърли продажбата съгласно правилника за авансите срещу залог на стоки[4, л. 76].

А два месеца по-късно, в писмо до Министерството на финансите БНБ „моли да се има предвид, че при сегашната парична криза изобщо невъзможно е длъжниците редовно да посрещат задълженията си. Защото, колкото и да е желателно за БНБ да стане това изплащане, от страна на поменатите длъжници по-скоро невъзможно е да сторят това. В такъв случай банката трябва да подкрепи длъжника си, като подсигури вземанията си с нови гаранции, което е и направила”[7, л. 106]. „Гирдап” създава свои дружества с отпуснати от БНБ заеми. По-късно става ясно, че те са давани незаконно с една единствена цел „Гирдап” да бъде запазена, като интересите на БНБ са обезпечени със съответните дадени гаранции.[4, л. 111-112]

През 1921-1922 г., когато се провежда парламентарната анкета срещу БНБ, едно от обвиненията е за връзките ѝ с „Гирдап” през войната. След неблагоприятната оценка на анкетната комисия финансовият министър рязко възразява срещу нов опит на БНБ да отпусне спасителен заем на дружество, в което „Гирдап” има значително участие.[4, л. 111-112]

Разбира се, „Гирдап” също не стои безучастна към случващото се. Тя всячески се защитава, превръщайки своя фалит от икономически в обществено-политически въпрос, което се явява силно средство както срещу парвительството, така и срещу БНБ.[7, л. 26-27]

БНБ е имала колебания дали да поддържа потъващата институция или да бъде неин езекутор, тъй като от нейната позиция зависи в каква посока ще се развият събитията за „Гирдап”.

Непоследователната политика на БНБ в този казус говори за нейната ограничена автономност. Първата инициатива за обявяване на „Гирдап” в несъстоятелност не идва от Народна банка, която е главният ѝ кредитор, а от тримачетирима дребни вложители. В образуваното тогава съдебно дело БНБ е твърдо против несъстоятелността и Русенският съд отхвърля това искане.[9, л. 350]

В края на 1924 г. в Русенския съд въпросът за несъстоятелността се повдига от някои акционери на „Гирдап” и тогава БНБ изцяло променя становището си, като заема неутрална позиция. Декларира, че няма нищо против такава мярка, но оставя съдът да се произнесе. А в същото време емисионната банка представя доклад на свои инспектори, който по съдържанието си е истински обвинителен акт. Загатва се за разногласия в Управителния съвет на БНБ, като „Гирдап” дори приема, че представителят на Народна банка е застъпил свое лично гледище.[8, л. 350]

На 3 февруари 1925 г. Русенският окръжен съд обявява несъстоятелността на „Гирдап”. Последната отново прави всичко възможно да убеди БНБ, че състоянието ѝ се е подобрило и апелира за доброволна ликвидация. И тук, изведнъж, БНБ отново сменя позицията си, възприемайки безразличен неутралитет. При условие, че е гарантирала вземанията си, за нея е без значение дали измененията, настъпили в балансите на „Гирдап”, отразяват действително подобрение. За отбелязване също така е фактът, че промените в ръководството на Народна банка и в политическата власт съвпадат с неколккратно промененото ѝ виждане относно проблема за несъстоятелността.[1, 514-515] Налага се извода, че основен аргумент при избора дали да бъдеш спасител или езекутор, се явява страхът от общественото ехо на фалита, а в очите на управляващите политическата цена, която биха платили, е винаги по-важна от икономическата.

1925 г. остава официално като година на банкрута на „Гирдап”. Сложната процедура по ликвидиране на тази значима институция се проточва дълги години. Проблеми възникват и при погасяването на смятания за обезпечен дълг към БНБ.

През 1937 г. управляващите ликвидацията на „Гирдап“ искат тя да се възползва от клаузите на Закона за облекчение на длъжниците. Народна банка обаче се противопоставя „... понеже в случай на облекчение има опасност от разхищение на останалия неликвидиран актив“. От първоначално дължимите близо 11 млн. лв. към онзи момент, БНБ все още има да взема 1, 2 млн. лв.[2, 688-689]

ЛИТЕРАТУРА

[1] Аврамов, Румен. Комуналният капитализъм. Т. 2.С., 2007.

[2] Българска народна банка. Сб. документи. Т. 4. 1930-1947 г. С., 2004.

[3] Златев, Л. Стопанско развитие на Русе 1878-1947. Русе, 2006; Развитие на банково-кредитното дело в крайдунавските градове след Освобождението до войните (1878-1912 г.) – В: Научни трудове на Русенския университет, Т. 48, серия 6. 2, 2009.

[4] ЦДА, ф. 285К, оп. 5, а.е. 1055.

[5] ЦДА, ф. 285К, оп.8, а.е. 1050.

[6] ЦДА, ф. 285К, оп. 8, а.е. 1104.

[7] ЦДА, ф. 285К, оп. 8, а.е. 1034.

[8] ЦДА, ф. 285К, оп. 8, а.е. 1033.

За контакти:

Докторант Магбале Папазова, Катедра „Педагогика, психология и история“, Русенски университет „Ангел Кънчев“, e-mail: magbule_sivri@abv.bg

Осигуряване за трудова злополука и професионална болест в периода между двете световни войни (1919 г. – 1939 г.)

Веселка Радева

Научен ръководител доц. Любомир Златев

Abstract: *The Act to provide workers and employees in case of accident and sickness of 1918 introduces compulsory insurance for all employees in government, public and private enterprises. This law was repealed in 1924 after the entry of the Law on public security. In providing for accident costs being borne by employers and funds are distributed among them depending on the number of employees, wages paid and the degree of occupational hazard in the proceedings. In an accident the worker is entitled to free treatment, an allowance or pension.*

Key words: - insurance, accident, cash assistance, medical treatment, pension, workers and employers.

Осигуряването за трудова злополука не е било предмет на самостоятелно изследване в съвременната българска историография. С проблематиката се занимават някои автори през 20 – 30 – години на XX в., главно лекари и адвокати, пряко ангажирани в тази област. В следващите десетилетия общественото осигуряване през периода преди 1944 г., в частност и това за злополука, се разглежда през една ясно изразена идеологическа призма.

За първи път проблемът се поставя в Публично-административния правилник за сключване на договори и за задълженията, които се налагат на предприемачите, приет през 1882 г. Със средствата на създадената с него Спомагателна каса за подпомагане на работници, които са се разболели или са ранени по време на работа се прави начален опит за неговото разрешаване. За целта се одържат 2 % от сумите, дължими на предприемача за изпълнение на държавни поръчки. С тях следва да се покриват разходите за лечение и погребение на пострадалите работници. [2, № 147, 28.12.1882]

Незадоволителното приложение на този Правилник, нарастващият брой на трудовите злополуки, както и протестите от страна на работниците налагат вземането на по – сериозни мерки в тази област. Повод за ускоряването на работата по проектите става голямата експлозия на парен котел в гр. Радомир през 1909 г., при която загиват повече от десет души.

Още през същата година е назначена специална комисия при Министерството на търговията и земеделието, за изработване на Законопроект за контрола върху парните котли. Тази комисия не успява да се справи със задачата, а за причини се посочват непозната нова материя, нужното време да се събере необходимата информация за броя на котлите в страната и др. [7, III РС, 59 3., 22 март 1917, с. 1316 – 1318]

Чак през 1917 г. са приети двата закона, които регламентират цялостната дейност по предпазване от трудови злополуки. Единият от тях е Законът за хигиената и безопасността на труда. Обсъждането му в Народното събрание е съпроводено с критики относно неговото твърде закъснялото внасяне. Представят се много данни за тежките условия на работа в мините, текстилните фабрики, захарната индустрия и др. Цитират се резултати от анкети, проведени от инспекторите по труда през последните десет години, от които става ясна нуждата от ефективни мерки на държавата за закрила на труда. [7, III РС, 52 3., 9 март 1917, с. 1147 – 1598]

Клаузите на закона уреждат хигиената и безопасността на труда във всички индустриални, занаятчийски, търговски, строителни и транспортни предприятия в

страната. Контролът по прилагането му се възлага на главните и окръжни инспекторите по труда. Те имат право на свободен достъп по всяко време на денонощието във всички помещения на съответното предприятие. За констатираните нарушения се налагат глоби в размер до 1000 лв., като общата стойност на всички глоби за едно предприятие не може да надвиши 2000 лв. [2, № 129, 15 юни 1917]

Отношение към въпроса за трудовите злоупотреки има и Законът за контрола на парните котли и резервоарите, приет също през 1917 г. С развитието и модернизацията на индустрията и земеделието значително се увеличава броят на парните котли. Те се използват не само като източник на енергия, но и в обработката на суровини и материали чрез висока температура и налягане, особено в захарната промишленост, кожарството, бояджийството, спиртварство, пивоварство и др. Голяма част от наетият персонал, предимно на вършачките по селата, се състои от „самоуци – практики“ без необходимите технически познания. Това неминуемо води до много злоупотреки с човешки жертви и материални загуби. [7, III РС, 59 З., 22 март 1917, с. 1316 – 1326]

Законът предвижда извършването на първоначални, периодически, извънредни и внезапни проверки, като според случая се правят строителни, вътрешни или външни прегледи, водно пресуване и приемане под пара на тези съоръжения. Новопоставените парни котли и резервоари не могат да бъдат пуснати в действие без специално разрешение от министерството, което се издава въз основа на изпитания и представена техническа документация. [2, № 129, 15 юни 1917]

От втората половина на 20 – те години на XX в. на много места в страната се наблюдава процес на преоборудването на предприятията с нови и модерни машини, както и на тяхната постепенна електрификация. [5, с. 84] Така проблемът с квалификацията на персонала и съответно с осигуряването за трудова злоупотрека придобива все по – голяма важност.

Трябва да се отбележи, че към 1917 г. освен споменатите два закона, ангажименти на държавата и работодателите по отношение на хигиената и безопасността на труда има в Закона за опазване на общественото здраве (чл. 27, 33, 94 и 99), в Закона за благоустройството на населените места (чл. 56, 57, 59 и 60), Закона за насърчение на местната индустрия (чл. 10) и в Закона за организиране и подпомагане на занаятите (чл. 22, 23, 24, 25, 32 и 33). [7, III РС, 52 З., 9 март 1917, с. 1147]

Например, Законът за насърчение на местната индустрия от 1894 г. и изменението му от 1905 г. предвижда държавни преференции за предприятия, в които има инсталирана механическа сила от поне 5 к. с . и с наети минимум 6 месеца през годината 15 работници. Тези предприятия трябва задължително да застраховат наетите лица против злоупотрека. Работниците участват чрез вноска, удържана от заплатата им. [2, № 66, 26 март 1905, 4, с. 105]

Законът за осигуряване на работниците и служителите в случай на злоупотрека и болест от 1918 г. въвежда задължителни осигуровки за всички работници и служители в държавни, обществени и частни предприятия. В член 2 се дава дефиниция за трудова злоупотрека. За такава се приема всяка телесна повреда или болест, която е станала вследствие на извършваната работа и е причинила каквато и да е била неработоспособност или смърт на работещия.

Има разлика в събирането на средствата по осигуровките за болест и злоупотрека. В първият случай сумите се заплащат по трипартитната система от работника, работодателя и държавата и са в размер на 1% от изплатените надници и заплати. При осигуряването за злоупотрека разходите се поемат изцяло от работодателите, като средствата се разпределят между тях в зависимост от броя на наетите лица, изплатените надници и степента на професионален риск в съответното производство.

Осигурените получават възможност, в случай, че пострадат при трудова злополука, да се лекуват за сметка на Фонда за работнически осигуровки (от 1924 г. фонд „Обществени осигуровки“) докато оздравеят и да получават парична помощ в размер на $\frac{1}{4}$ от надницата, която имат в деня на произшествието.

В случай, че пострадалият остане неработоспособен, той има право на лична инвалидна пенсия. Тя е в размер на цялата заплата, ако осигуреният е напълно неработоспособен и има нужда от чужда помощ. В случай на пълна неработоспособност, но без необходимост от помощ, сумата се равнява на $\frac{2}{3}$ от заплатата и съответно на $\frac{1}{3}$, ако пострадалият е „полуспособен“. Определени са и минимален и максимален размер на този вид пенсии – 360 лв. и 2400 лв.

В случай на смърт при трудова злополука се предвижда отпускането на наследствени пенсии на семейството на осигурения. Такива се полагат на вдовците или вдовецът (40 % от полагащата се сума), на децата (по 20 % за полусираци и по 25 % за пълни сираци), както и на родителите на починалия или братята и сестрите му, в случай, че са били издържани от него, но ако не е оставил съпруга и деца (по 20 % от полагащата се пенсия). Освен това, на наследниците се дават и средства за погребални разходи в размер на 20 надници на починалия. [2, № 132, 15 юни 1918]

Въпреки, че всички местни инспекции регистрират и изпращат сведения за трудовите злополуки от своите райони, проблемът с точната статистика остава до края на разглеждания период. Тези данни се събират от Отделението на труда по одобрена от Върховния статистически съвет лична карта.

Първият лист на картата се попълва от работодателя за всеки работник, който в резултат от злополука или болест не е могъл да работи най – малко един ден. Вписванията във вторият лист също се правят от работодателя, но след окончателното приключване на злополуката, независимо от нейния изход. Картите се изпращат на съответния окръжен инспектор по труда, който след проверка ги подписва и изпраща в министерството. Там следва отново да се провери достоверността на данните и тогава да се изпратят в Главна дирекция на статистиката. [6]

Този закон е отменен през 1924 г. с влизането в сила на Закона за обществените осигуровки. Той потвърждава задължителното осигуряване за злополука, болест, майчинство, инвалидност и старост на всички работници и служители в държавните, обществените и частни предприятия. Това не се отнася за самостоятелните земеделци, търговци, занаятчии, както и упражняващите свободни професии, които се осигуряват по желание. По смисъла на този закон, трудова злополука е всяка телесна повреда на работника, настъпила в резултат от извършваната работа и му е причинила неработоспособност или смърт. Към определението тук се добавят произшествия, станали и когато пострадалият отива или се връща от работа.

При настъпила трудова злополука работникът има право на болнично лечение, лекарски прегледи, лекарства, санитарни материали и ортопедични средства, като всичко това за него е безплатно. По време на лечението, за всеки изгубен работен ден, той получава парична помощ, чиито размер зависи от получаваната заплата. Минималният размер е 12 лв. при домашно лечение и 8 лв., ако се налага болничен престой и се отпуска на получаващите до 15 лв. дневна заплата. Максималното дневно обещетение е 30 лв. за домашно и 22 лв. при болнично лечение за получаващите над 61 лв. Към тази помощ се изплаща допълнително за всяко дете на осигурения по още 1 лев на ден.

В случай, че пострадалият остане неспособен за работа, на него му се отпуска лична пенсия за злополука. За целта се явява пред комисия в състав от двама лекари, инспектор или помощник - инспектор на труда, по един работник и работодател от съответния вид производство, в което е станало произшествието.

Там трябва да се определи процент и период на неработоспособност на пострадалия.

Размерът на пенсията за злополука е в зависимост от получаваното дневно възнаграждение. За получаващите до 15 лв. се отпуска 3600 лв. годишна пенсия, а максималният ѝ размер е 9000 лв. годишно за осигурени с надници над 61 лв.

Ако пострадалият почине, на семейството му се отпуска наследствена пенсия за злополука. Вдовицата или вдовецът получава отново 40 % от полагащата се пенсия, както е и по стария закон от 1918 г. Има разлика при пенсиите на децата – по 30 %, а ако са останали пълни сираци по 50 % от пенсията. Родителите, братята и сестрите на починалия имат право на 30 %, но само ако са били издържани от него и самият той не е оставил съпруга (съпруг) и деца. Изключение се допуска за майката на починалия, ако е останала сама и без издръжка и в такъв случай има право на пенсия като на децата. [2, № 289, 25 март 1924]

В Правилника за приложение на закона се конкретизира понятието професионална болест. Те „се пораждат от бавното или бързо действие на ред специални условия, при които е поставен работника или служащия в известни производства и работи“. Съставено е разписание на болестите, даващи право на безплатно лечение и пенсия по този параграф. Такива са хроничният бронхит при тютюноработниците, туберкулозата при варджиите, памучната охтика при предачите и чепкачите на памук, сатурнизм при заетите в печатарството и др. [2, № 69, 28 юни 1924]

Със Закона за бюджета на разните фондове на държавата за 1933/1934 финансовата година е добавена втора алинея към чл. 3 на Закона за обществените осигуровки, в която към злополука се прибавя и „оная повреда или смърт, причинена от болест, придобита при или по повод на извършваната от него работа“.

Няма промяна по отношение събирането на средствата за осигуровката „Злополука“. Отново те се внасят изцяло от работодателите. Направените разходи се разпределят ежегодно между всички тях, като конкретните размери за отделните предприятия се изчисляват по старата схема.

През 1931 г. е направено изменение на закона и в текста сумите за изплатени надници са заменени с броя на тези надници. От 1933 г. при изчисляването на вноските се взема предвид и продължителността на работа на осигурените лица.

Професионалният риск се изчислява на базата на броя наети лица, станалите злополуки през годината в отделните браншове и количеството на загубените дни, в които работникът се лекува и не е на работа. Така например, за финансовата 1929/1930 г. при 186637 работници са станали 1998 злополуки и за покриване на разходите са необходими 20034556 лв. През същата година заетите в работата на вършачки са 4828 души, станали са 21 злополуки, при професионален риск 3 е изчислено, че за всеки работник следва да се внесат по 51 лв. или общо 246228 лв. В строителната индустрия тогава работят 21526 души, регистрирани са 288 злополуки, при риск 133, сумата за наето лице е 156 лв. или общо 3358368 лв. и т. н. [1, с. 5 – 7, 24 - 25]

Реалното събиране на вноските за осигуровката „Злополука“ от работодателите става чак през 1928/1929 г. Тогава са разпределени сумите, които следва да се заплатят за финансовите 1924/1925 г., 1925/1926 г. и 1926/1927 г. Оказва се, че много от работодателите не са подали коректни данни, някои са сменили адресите си, а други въобще са прекратили дейност. Поради тези причини има отчетени и значителни загуби за фонда „Обществени осигуровки“.

От събраните средства следва да се заплащат лекарските прегледи, лекарствата, санитарните материали, ортопедичните средства, болничното лечение, паричните помощи, личните и наследствени пенсии при настъпила трудова злополука. Така, към финансовата 1928/1929 г. включително, приходите по тази

осигуровка са 4422326,14 лв., разходите са в размер на 20694379,95 лв. или остават за събиране още 16764843,77 лв. [3, с. 8 – 9, 26 - 31]

Осигуряването за трудова злополука и професионална болест е голямо достижение за наетите работници и служители, а също така и за техните семейства. То предоставя възможност за безплатно лечение, получаване на парични обезщетения за временна неработоспособност, на лични и наследствени пенсии. Необходимите средства следва да се внасят изцяло от работодателите. С годините, обаче, разходите на осигуровката се увеличават, а приходите се оказват твърде недостатъчни. Налага се загубите да бъдат покривани от другите финансово обособени видове осигуровки. Причините за това трябва да се търсят в увеличеният брой злополуки, липсата на необходимата професионална квалификация, неспазването на изискванията за хигиена и безопасност на труда в предприятията и др. Проблем остава и незадоволителната събираемост на вноските.

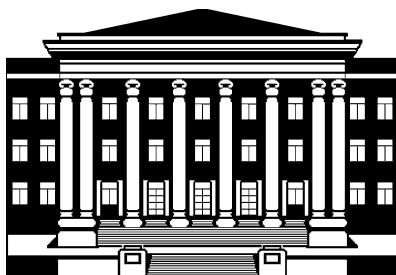
ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Атанасов, Й. Осигуровката “Злополука” в България: помощи, обезщетения и вноски, С., 1934.
- [2] Държавен вестник.
- [3] Василев, Б. Облагане на работодателите с вноски по осигуровката “Злополука” и за издръжка “инспектор - лекари” при Дирекцията на труда и обществените осигуровки, С., 1933.
- [4] Златев, Л. Стопанското развитие на крайдунавските градове след Освобождението до войните (1878 - 1912), В: Алманах за историята на Русе, том X, Русе, 2010.
- [5] Златев, Л. Стопанското развитие на Русе 1878 – 1947, Русе, 2006.
- [6] Статистика на злополуките в царство България през 1922 година, С., 1927.
- [7] Стенографски дневници, 17 ОНС, III РС, Кн. 1 – 2, 1929 – 1930.

За контакти:

Веселка Радева, Катедра Педагогика, психология и история, Русенски университет "Ангел Кънчев", E-mail: vradeva@uni-ruse.bg

**РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
“АНГЕЛ КЪНЧЕВ”**

СТУДЕНТСКА НАУЧНА СЕСИЯ СНС'12

П О К А Н А

**Русе, ул. "Студентска" 8
Русенски университет
“Ангел Кънчев”**

Факултет „Природни науки и образование”

**СБОРНИК ДОКЛАДИ
на
СТУДЕНТСКА НАУЧНА СЕСИЯ – СНС’11**

Под общата редакция на:
гл. ас. д-р Тихомир Гюлов

Отговорен редактор:
доц. д-р Ангел Смрикаров

Народност българска
Първо издание

Формат: А5
Коли: 4.375
Тираж: 20 бр.

ISSN 1311-3321

ИЗДАТЕЛСКИ ЦЕНТЪР
при Русенски университет “Ангел Кънчев”